

Universitat de Lleida

LES REFORMES DE FELIP V

Un estat de la qüestió

Treball Final de Grau

Alumne: Martí Monsó i Solans

Tutor: Dr. Antoni Passola i Tejedor

Facultat de Lletres, Grau en Història

Departament d'Història de l'Art i Història Social

Juny, 2020

RESUM: L'arribada al tron espanyol de Felip V, el primer sobirà d'una llarga dinastia borbònica que es perpetuaria fins als nostres dies, fou un esdeveniment talment transcendental a principis del segle XVIII, que desencadenà una cruenta guerra entre els dos principals regnes que componien la Monarquia Hispànica en aquell moment. Tot i això, sembla que aquest episodi altament determinant de la nostra història, ateses les conseqüències que suposaria especialment per als regnes peninsulars, i en particular aquells de la Corona d'Aragó, segueix dividint profundament una bona part dels historiadors catalans envers els de la resta de l'Estat. En aquest treball analitzarem un reguitzell d'autors que han estudiat, d'ençà de la dècada del 1980 fins la primera del segle XXI, les reformes de Felip V, així com llur rerefons i les conseqüències que implicaren per a la societat catalana i espanyola. L'objectiu, emperò, no serà pas descriure totes i cadascuna de les reformes que han abordat en llurs obres, ans esbrinar en quines s'han fixat més, i en quines no, a fi de brindar al lector les tendències i contradiccions que, entre els diferents autors estudiats, s'han fet palès al llarg d'aquest període.

PARAULES CLAU: Felip V d'Espanya, Casa de Borbó, Decrets de Nova Planta, Guerra de Successió Espanyola, Monarquia Hispànica, Corona d'Aragó, Principat de Catalunya, absolutisme.

ABSTRACT: The accession of Philip the V to the Spanish throne, the first sovereign in a long Bourbon dynasty which has lasted until today, had been such a transcendental event in the early 18th century, that triggered a bloody war among the two main kingdoms that formed the Hispanic Monarchy in that moment. Even so, it seems that this highly determining episode of our history, because of the consequences that led especially to the kingdoms of the Iberian Peninsula, and in particular to those of the Crown of Aragon, is still deeply dividing a great amount of Catalan historians in front of those of the rest of Spain. In this paper we are going to analyse several authors which, from the early 1980s until the first decade of the 20th century, have studied the reforms put in place by Philip the V of Spain, besides its backgrounds and consequences for the Catalan and Spanish society. However, the aim of this exercise is not to describe one by one every reform that these authors have dealt with, but to tell which ones they have focused on the most, and which ones they have not, in order to

underline which trends and contradictions, among the studied authors, we have noticed during this period.

KEY WORDS: Philip the V of Spain, House of Bourbon, Nueva Planta decrees, War of the Spanish Succession, Hispanic Monarchy, Crown of Aragon, Principality of Catalonia, absolutism.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ.....	5
1. ÀMBIT CATALÀ.....	8
1.1. JOAQUIM NADAL I FARRERAS (1980): Les primeres crítiques dins una anàlisi social.....	8
1.2. NÚRIA SALES I FOLCH (1980): La importància dels símbols.....	10
1.3. JOSEP MARIA TORRAS I RIBÉ (1981): L'àmbit municipal	12
1.4. JOAQUIM NADAL I FARRERAS (1983): La repressió cultural i lingüística.....	14
1.5. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ / CARLOS MARTÍNEZ SHAW (1985) : Una perspectiva divergent dins la reivindicació d'un context més ampli.....	15
1.6. ANTONI SIMON I TARRÉS (2004): Del terror a la seducció, passant per l'ambigüitat.....	18
1.7. AGUSTÍ ALCOBERRO I PERICAY (2009): L'austriacisme persistent.	22
1.8. CONCLUSIÓ SOBRE L'ÀMBIT CATALÀ: Una excepció que confirma la regla.....	25
2. ÀMBIT ESPANYOL.....	28
2.1. BUSTOS RODRÍGUEZ (1987): Un primer daltabaix dins la tendència de l'àmbit català ...	28
2.2. PERE MOLAS RIBALTA (1988): Una monarquia sense monarca.....	31
2.3. JOHN LYNCH (1989): El desplaçament dels centres de poder	33
2.4. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ (1993): Una nova oportunitat plena de controvèrsia.....	36
2.5. ENRIQUE GIMÉNEZ LÓPEZ (1994): Més controvèrsies, civilistes i militaristes	39
2.6. JEAN-PIERRE DEDIEU (2000): Innovacions que venen de lluny	41
2.7. JAUME TORTELLA CASARES (2000): La Nova Planta cultural	43
2.8. CARLOS MARTÍNEZ SHAW (2001): Consolidació de la tendència dins l'àmbit estatal	46
2.9. RICARDO GARCÍA CÁRCEL (2002): Primeres veus contra els victimistes.....	49
2.10. AGUSTÍN GONZÁLEZ ENCISO (2004): Un balanç limitadament positiu	53
2.11. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ (2009): Una croada contra els excessos interpretatius	56
2.12. CONCLUSIÓ SOBRE L'ÀMBIT ESTATAL: Contradiccions que cal valorar	58
3. BIBLIOGRAFIA	65
4. ANNEX: La primera bibliografia.	69

INTRODUCCIÓ

Durant la meua etapa com alumne de grau he estat estudiant Història en cinc universitats que van des del Quebec fins a Sant Petersburg, passant per Finlàndia i, per descomptat, la nostra Universitat de Lleida. Dins d'aquests contextos talment diferents, he pogut abordar la història europea des de punts de vista que no solament divergeixen a causa de llur marc geogràfic i cultural, ans pel seu immens abast interdisciplinari. Aquestes experiències radicalment distintes m'han permès comprovar de ben a prop que hom pot emprendre el camí cap a la veritat històrica des d'àmbits tan heterogenis com son l'etnografia i els estudis bíblics. És evident, emperò, que si es vol comprendre un objecte d'estudi tan polifacètic com la Història, i tanmateix des d'enfocaments i perspectives tan dispersos, és inevitable trobar-se amb contradiccions a doll. No obstant això, aquestes contrarietats, en comptes de sintetitzar la realitat històrica en un discurs monòton i uniforme, ens mostren la nostra disciplina en la seva forma més exuberant i polièdrica.

Tenint en compte tots aquests elements, un dels episodis on vaig trobar més contradiccions, no solament a casa nostra, ans dins dels diferents àmbits acadèmics on he estat, ha sigut en l'arribada dels Borbons al tron de la Monarquia espanyola. Estudiar la història d'Europa significa, en bona part, abordar el període que s'enceta quan, dins la prolongació eurasiàtica que s'estén de la serralada dels Urals fins la península ibèrica, separada del continent africà per la Mediterrània, és creà una idea d'unitat que, més que aglutinar-se per la seva pertinença a una *Christianitas*, pretenia emfatitzar la seva diferenciació envers el món islàmic.¹ Per tant, encara que els fonaments d'aquesta realitat siguin tant antics com la mateixa Història, la idea d'Europa comença a prendre una forma semblant a la que tenim a dia d'avui, extremadament arrelada a la nostra herència judeocristiana, com a molt aviat, durant l'època medieval. Aquesta idea ja assolirà una consolidació tangible als voltants de l'Edat moderna i, per aquest motiu, no es pot pas comprendre la nostra concepció d'Europa, sense estudiar amb profunditat els segles que comprenen aquest període.

En aquest marc temporal, la Monarquia hispànica serà, sens dubte, una de les peces claus que formarien una part activa en aquest procés de la creació d'Europa i que,

---

¹ RIETBERGEN, Peter, *Europe: A Cultural History*, Routledge, Londres i Nova York, 1998.

tanmateix, he tingut l'oportunitat d'estudiar, amb més o menys deteniment, dins de cadascun d'aquests entorns acadèmics. Els diversos professors que he tingut, així com els múltiples autors que he consultat, m'han donat perspectives molt diverses del paper que jugà aquesta Monarquia al esdevenir històric del que avui identifiquem com el nostre continent. Així doncs, durant aquest darrer any de grau, he cregut molt oportú dur a terme un estudi que em permeti aprofundir en totes aquestes divergències que ens donen una visió plural i enriquidora de la nostra història. Un estat de la qüestió.

Pel que fa a la temàtica d'aquest estat de la qüestió, les reformes de Felip V, he decidit escollir-la atès que, més enllà que ja tingués de bell antuvi certes nocions sobre algunes de les discrepàncies presents en bona part de la historiografia del nostre país envers les conseqüències que suposà l'arribada al tron del primer borbó espanyol, no n'he trobat pas menys en aquests darrers anys d'estudi en universitats estrangeres. A més, a la Universitat del Quebec a Trois-Rivières, vaig tenir la oportunitat d'estudiar amb deteniment el paper clau, i sovint subestimat, que varen jugar els Borbons en la construcció del que avui en dia coneixem com l'Estat francès i, de retruc, tots aquells països que romanien sota la influència del que probablement fou un dels estats més influents d'aquell moment. Per tant, a més de les contradiccions ja esmentades, volia conèixer amb profunditat com els hispanistes de les darreres dècades han valorat l'arribada d'una de les dinasties més puixants de l'Europa de llavors al tron espanyol.

Per tal de fer-ho, un cop vaig tornar a creuar la bassa gran a finals del passat 2019, vaig contactar amb el que ja havia sigut un dels meus professor d'història moderna durant el segon any de grau, el Dr. Antoni Passola i Tejedor. Mercès a la seva ajuda vam elaborar, mitjançant la recerca dins la biblioteca de la Universitat, així com la del Consorci Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, una taula que comprenia, pel cap baix, una seixantena de manuals que abordaven les reformes de Felip V, dels quals n'esperàvem seguir obtenint-ne de nous a partir de llurs bibliografies. Tanmateix, val a dir que, atès el gran nombre de recursos dels quals disposàvem, vàrem dividir tot el reguitzell d'autors en funció de la dècada en la que varen escriure els seus manuals així com llur nacionalitat, per tal d'estudiar si les aproximacions i valoracions que feien

d'aquestes reformes variaven en funció del temps o dels entorns acadèmics on s'elaboraven.

Aquest desplegament, emperò, va topiar de ple amb la pandèmia que hem viscut aquests darrers mesos. Fou un cop molt dur, atès que, a més d'invalidar tota la recerca bibliogràfica que havíem fet fins aleshores, ens va fer posar molt en dubte la possibilitat de dur a terme un estat de la qüestió, ja que se'ns va restringir l'accés a les biblioteques, fent-nos arribar a plantejar l'opció de deixar aquest estudi per al curs vinent. Tanmateix, més enllà dels impediments esmentats, aquesta situació, que malauradament tots hem hagut de conèixer, no afavoria de cap manera el benestar psicològic i l'estabilitat emocional que requereix l'elaboració d'un treball de final de grau. Malgrat això, mercès a les nostres ganes de seguir endavant, i sobretot l'ajuda del Toni, la qual m'agradaria agrair de tot cor en aquesta introducció, així com la seva biblioteca personal, aquells manuals que havia demanat abans que esclatés la crisi del COVID-19, i alguns recursos als que hem pogut accedir en línia, hem aconseguit dur a terme el present treball.

És evident, tal com el lector palesarà en les següents línies, que ens hem quedat molt lluny de l'accés a la seixantena d'obres que valoràvem de bon principi. Les obres consultades, tampoc son exclusivament manuals: un criteri que sospesàvem en un primer moment, i que creiem que hagués donat una major coherència al nostre estudi. Tanmateix, la manca d'exemplars també ha suposat que descartéssim l'anàlisi dividida per dècades, i que fins i tot contemplava la possibilitat d'establir una anàlisi especial dels historiadors estrangers sovint identificats com hispanistes, a favor d'un estudi separat entre com les reformes de Felip V han sigut abordades o bé en el territori català, o bé dins del conjunt de l'Estat. Aquest fet, emperò, no ens ha impedit pas detectar alguns canvis i continuïtats d'ençà de la dècada del 1980 fins la primera del segle XX, així com algunes tendències que, com hem dit al principi de la introducció, ens han permès observar de ben a prop la forma més exuberant i polièdrica de la nostra disciplina.

Abans de finalitzar la introducció, emperò, ens agradaria assenyalar que, en un primer moment, teníem la intenció de situar el punt de partida del nostre estudi en aquelles

obres que varem considerar els grans clàssics del XVIII català i espanyol, tenint en compte, especialment, quines reformes varen contemplar i quines valoracions n'extreien, per tal de corroborar com la seva influència ha transcendit les dècades posteriors. En aquest cas, malgrat no haver-les pogut estudiar com bé es mereixerien, voldríem deixar-les en constància del lector, car sense elles, probablement, les obres que analitzarem d'ençà del 1980 no haguessin pogut comptar amb una base tant sòlida i necessària per emprendre llurs estudis. Ens referim doncs, pel que fa a l'àmbit català, a la *Història dels catalans* de Ferran Soldevila, publicada l'any 1961, *La Catalogne dans L'Espagne moderne* de Pierre Vilar, del 1962, i el *Felip V i Catalunya* de Joan Mercader i Riba, del 1968. D'altra banda, pel que fa a l'àmbit estatal, destacariem *l'Aproximación a la Historia de España* d'en Jaume Vicens Vives, publicada l'any 1952, el *Antiguo Régimen: los Borbones* de Gonzalo Anes, del 1975, i la *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español* d'Antonio Domínguez Ortiz, del 1976.

1. ÀMBIT CATALÀ

1.1. JOAQUIM NADAL I FARRERAS (1980): Les primeres crítiques dins una anàlisi social

Així doncs, fins on hem arribat, els primers autors que aborden les reformes del Felip V a Catalunya durant el primer any de la dècada del 1980 son els catalans Joaquim Nadal i Farreras i Núria Sales i Folch. El primer, dedica un capítol sencer a “L'organització política i administrativa sota els borbons” dins del manual d'història de Catalunya iniciat per Antoni Rovira i Virgili i acabat sota la direcció de Jaume Sobrequés i Callicó. De bell antuvi, Nadal i Farreras introdueix l'enllaç entre el pensament uniformista d'origen castellà, el qual ja havia començat a expressar molt clarament Olivares, amb les tradicions de la monarquia absoluta segons el model francès, les quals varen definir l'orientació que els consellers de Felip V volgueren donar a l'organització de la monarquia. Per tant, aquest seria el pont bàsic entre els plantejaments centralitzadors i l'òptica reformista dels ministres francesos, d'on sorgiria el caràcter radical de la

castellanització mecànica i absoluta, que presentaria solament una variant en el terreny fiscal, d'on hi destaca la introducció del cadastre reial.²

Nadal i Farreras apunta que, malgrat que per a certs historiògrafs el cadastre fos una peça més de tot l'engranatge alliberador i modernitzador que significà la Nova Planta, i representés la possibilitat de col·locar en peu d'igualtat els contribuents castellans i catalans, i per d'altres, fos l'efecte implícit de l'existència d'una recuperació econòmica real a finals del segle XVII, una altra part, diu, el veuen com la utilització de la victòria de 1714 per tal d'expropiar les rendes fiscals derivades d'aquests suposats recursos en benefici de l'aparell de l'Estat i, en definitiva, de les classes que dominaven en el nou govern de caire centralista acabat d'instaurar. Així doncs, per l'autor, la introducció del cadastre roman altament relacionada amb el fet que el canvi de dinastia significués molt clarament, pel que fa a la supraestructura política, un simple relleu d'oligarquies. En efecte, es canviaren les oligarquies autòctones, en estat de descomposició, per unes altres encara més aristocratitzants, les quals no encaixaven sinó artificialment en el cos social de Catalunya. A més, aquesta nova classe burocràtica serví exclusivament als interessos propis i als de l'Estat centralista, que volia repartir el pes feixuc de la seva decadència, transferint una part de les càrregues que aquesta comportava als territoris que, fins aquell moment, no compartien els seus somnis imperials.³

Tanmateix, si fins aleshores el cadastre havia estat considerat un impost modern que introduïa una certa proporcionalitat i, per tant, també un principi d'una justícia més àmplia, així com un estímul per a l'economia catalana, Nadal i Farreras destaca que, començada la dècada del 1980, les interpretacions havien canviat substancialment, podent-se resumir en quatre punts. En primer lloc, tot i que l'autor reconeix la modernitat de l'impost, critica l'objectiu repressiu del mateix. La filosofia del cadastre es redueix a la voluntat de regular i sistematitzar les càrregues d'origen estrictament militar i de guerra, convertint-les en un impost general. En segon lloc, el cadastre, nascut amb unes previsions optimistes provinents de la imatge de prosperitat de la Catalunya de finals del segle XVII, és desproporcionalment elevat, tenint en compte la

---

² Joaquim NADAL I FARRERAS, "L'organització política i administrativa sota els borbons", cap. 3, dins de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ (dir.), *Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies*, vol. 9, Ed. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, 1980, pp. 95-96.

³ Joaquim NADAL I FARRERAS, "L'organització política i administrativa ..." , p. 128.

realitat econòmica del país un cop acabada la guerra. En conseqüència, és una penalització per a Catalunya. En tercer lloc, amb el cadastre es produeix una transferència de recursos de Catalunya (del contribuent català i dels organismes preceptors de rendes fiscals de Catalunya) cap al centre geogràfic i polític de l'aparell de l'Estat. Per consegüent, la destinació última de les contribucions catalanes passen a ser gestionades per classes dominants, majoritàriament castellanes, properes a l'òrbita del poder centralitzat que acaben d'instaurar els borbons. En darrer lloc, el cadastre és una conseqüència del canvi d'òptica política imposat pel decret de Nova Planta. En l'aspecte fiscal, l'Estat central fou aleshores el més beneficiat, i fou tanmateix qui decidí quins o quants impostos calia pagar. Fou també l'Estat central qui els cobrava, amb la qual cosa tenia les seves mans uns poders que fins al 1714 havien estat compartits amb la Generalitat. Tot això, sense oblidar que els impostos específicament catalans no foren pas abolits, sinó que, confiscats, passaren a l'intendent.⁴

Finalment, Nadal i Farreras destaca la instauració dels corregiments i la nova administració local com a eines cabdals per a infiltrar arreu el territori català l'esperit de la Nova Planta i el Reial Acord. Aquestes formes modificades de govern municipal, que perdurarien uns quants anys, havien acomplert una certa funció, des de l'òptica de la monarquia. En la pràctica, emperò, diu que es mostraren incapaces, com a sistema, de canalitzar el conjunt d'aspiracions d'una societat que havia experimentat uns canvis transcendents.⁵

1.2. NÚRIA SALES I FOLCH (1980): La importància dels símbols

D'altra banda, dins del tercer volum del manual d'*Història dels Països Catalans* del mateix any, coordinat per Albert Balcells, Núria Sales i Folch analitza les "Frustracions i esperances de la Catalunya setcentista (1714-1789)", on evidentment fa referència al decret de Nova Planta i les noves reformes establertes pel primer borbó. Sales i Folch inicia el seu treball al·ludint "La fi de la nació catalana". Una denominació compartida per autors com Castellví, Sanpere i Miquel i Ferran Sodevila, que tradueixen com a "fi de l'Estat català autònom" la derrota de 1714. Aquest esdeveniment, diu, implicà que

---

⁴ Joaquim NADAL I FARRERAS, "L'organització política i administrativa ..." , p. 129.

⁵ Joaquim NADAL I FARRERAS, "L'organització política i administrativa ..." , p. 137.

d'un dia per l'altre es trobaren extingides gran part de les institucions polítiques pròpies: Generalitat, Corts representatives i legislatives, constitucions, sistemes fiscal, monetari i militar propis, i se'n derivà l'apropiació reial o l'afirmació del dret d'apropiació dels béns que no eren ni privats, ni senyorials o de l'església.⁶

L'autora segueix doncs la línia de l'estudi institucional realitzada per l'autor coetani que hem vist més amunt, que, de fet, cita quan tracta l'extinció de la Generalitat. Nogensmenys, enfocant el seu estudi envers d'altres elements força més simbòlics d'aquells vistos anteriorment. Talment, recalca com a la destrucció de l'autonomia s'hi afegí la destrucció dels símbols dels catalans, que anirien des de les banderes i insígnies fins a les àguiles de cartró de les processons, destacant-hi la humiliació profunda que implicà el desarmament general. Segons Sales, el dret de dur armes, com el de l'hereu, mentre estaven restringits a la noblesa a la majoria de països europeus, eren estesos a totes les classes d'arreu del Principat, simbolitzant un cert ideal de *re publica* i de respecte a les llibertats individuals. Tanmateix, l'autora fa un especial esment a les repressions de tota mena que patiren molts catalans. Més enllà de les evidents persecucions i execucions exhibides públicament arran de l'ocupació militar, Sales i Folch recorda els exiliats i d'altres víctimes com els més de 4.000 habitants del barri de la Ribera de Barcelona, que foren expulsats sense cap mena d'indemnització a fi d'edificar la nova Ciutadella.⁷

Aquestes represàlies, emperò, arribaren fins a l'àmbit econòmic, tal com ho evidencia el cadastre. Val a dir que, segons l'autora, en contrast amb els sistemes tributaris anteriors basats exclusivament en la taxació indirecta, i, per tant, en la subimposició sistemàtica de les classes posseïdores, el cadastre, calcat de la *taille* francesa, era més equitatiu. Fins i tot, destaca, alguns dels contemporanis arribarien a considerar-lo un dels sistemes més progressius i justos de l'Europa d'aleshores. Aquest fet es deu a que, mentre que del cadastre personal n'eren exempts els estaments privilegiats, Església i noblesa, a més de certes professions, del cadastre real, que gravava totes les cases i terres, en principi no se n'eximia ningú, si bé part de l'Església s'hi resistí durant anys.

---

⁶ Núria SALES I FOLCH, "Frustracions i esperances de la Catalunya setcentista (1714-1789)", cap. 1, dins de Albert BALCELLS (coord.), *Història dels Països Catalans*, vol. 3, EDHASA, Barcelona, 1980, pp. 15.

⁷ Núria SALES I FOLCH, "Frustracions i esperances ..." , pp. 16-18.

Nogensmenys, si bé el cadastre català derivava segons sembla de projectes de contribució única i general a tot Espanya elaborats per ministres de Felip V abans de la guerra de Successió, al marge de tota idea de represàlia, en la practica no actuaren pas com a “única contribució” car no substituïren pas el conjunt d’antics impostos, ans n’afegiren. Tanmateix, ara no serien deguts a la Generalitat o al Consell sinó al rei, qui també creà monopolis com els del tabac, la sal, el paper timbrat o els jocs de cartes, entre d’altres. Així doncs, per l’autora, el cadastre solament esdevindria un “bon impost” quan disminuís, atès que, al llarg del segle, la població es doblaria, la producció augmentaria proporcionalment, i els preus més encara.⁸

En darrer lloc, cal destacar que Sales i Folch menciona que, un cop acabada la Guerra de Successió la situació del Principat esdevingué de “guerra a l’exterior i revolta a l’exterior”. Segons l’autora, malgrat que sovint ens fem la idea del nostre segle XVIII com un segle d’alienació política i cultural, el més estèril per a la identitat col·lectiva catalana, també ho fou de pau i prosperitat sota el signe d’una de les últimes ordres donades pels representants de l’Estat autònom abans de la seva extinció. De fet, assenyala, en el segle XVIII n’hi hagueren moltes, de guerres. Encara que, de revoltes, també n’hi hagué, tot i ser menys o menys conegudes que les del segle XVII o les del XIX.⁹

1.3. JOSEP MARIA TORRAS I RIBÉ (1981): L’àmbit municipal

L’any 1981 Josep Maria Torras i Ribé publica l’article “Los mecanismos del poder en el municipio catalan durante el siglo XVIII” a la revista *Pedralbes*. En aquest article, tal com hem ressaltat més amunt, l’autor analitza com les mesures posades en marxa pels Borbons afectaren en l’àmbit municipal. Segons l’autor, després de la victòria incondicional de les armes borbòniques, les aspiracions de la monarquia ja no es conformarien amb cercar la manera de controlar els municipis exercint una supervisió del sistema d’elecció de les oligarquies mitjançant el control de la insaculació, ans perseguirien l’anul·lació de qualsevol principi d’autogovern i la conversió dels municipis en organismes burocràtics. Els nous corregidors d’arrel castellana serien

---

⁸ Núria SALES I FOLCH, “Frustracions i esperances ...”, pp. 19-24.

⁹ Núria SALES I FOLCH, “Frustracions i esperances ...”, p. 32.

doncs mers funcionaris integrats plenament en el nou esquema general de governació del país, com un engranatge més en la maquinaria política i administrativa de la monarquia absoluta. Nogensmenys, encara que semblés que aquest panorama de divorci entre el govern municipal i la base sociològica de la població hagués convertit en impossible la instauració del nou règim, des del seu origen es feu palès que alguns sectors de la societat catalana resultaren enormement beneficiats del canvi polític. Aquí, Torras i Ribé no es refereix solament a la noblesa, ans a les capes més prominents de cada població, grups socials que, ja en el transcurs de la guerra, s'havien convertit en els principals suports de la causa borbònica.¹⁰

Tanmateix, per afegitó d'aquests ciutadans que Torras i Ribé titlla de "col·laboracionistes d'última hora", el predomini borbònic s'afirmà mercès a les normes de selecció de les autoritats borbòniques introduïdes al decret de Nova Planta. Les normes de selecció es basaven en una estricta reglamentació de categories estamentals, que considerava com a mèrit preeminent la fortuna personal dels pretendents a l'obtenció dels oficis de regidor. Estimulant així la confluència d'interessos entre les classes dominants i la monarquia. D'aquesta manera, els nomenaments de càrrecs municipals es convertiren en un mecanisme perfecte de reproducció en el poder dels membres del grup dominant.¹¹

Tot i això, malgrat la funcionalitat organitzativa, Torras i Ribé apunta que l'ajuntament borbònic fou una font de conflictes i inestabilitat ciutadana de bell antuvi. En primer lloc, la legislació municipal imposada fou trasplantada des de Castella, en un moment en que la seva organització es trobava en plena decadència, tal com ho reconeixien les mateixes autoritats castelleses. Oimés, aquestes institucions en crisi, foren implementades sense cap mena de consideració envers la realitat sociològica dels pobles de Catalunya, i amb l'expressa intenció desarticular qualsevol vestigi dels lligams pretèrits entre la societat i les seves institucions. Tanmateix, l'organització municipal borbònica fou concebuda des dels seus orígens amb una finalitat repressiva que assegurés la governació del territori fins al darrer poble de la geografia catalana.

---

¹⁰ Josep M. TORRAS I RIBÉ, "Los mecanismos del poder en el municipio catalan durante el siglo XVIII", *Pedralbes: Revista d'història moderna*, n. 1, 1981, pp. 312-313. Aquest article ve a resumir les conclusions de la seva tesi doctoral que serà publicada l'any 1983.

¹¹ Josep M. TORRAS I RIBÉ, "Los mecanismos del poder ..." , p. 314.

Aquest objectiu fonamental de sotmetre el país, conferí una impunitat absoluta a les noves autoritats municipals, que provocaria una infinitat d'abusos, extralimitacions i conflictes de tota mena.¹²

En darrer lloc, l'autor apunta que aquesta deficient estructura de la governació local borbònica havia de regir una societat extremadament dinàmica, subjecta a canvis socials i econòmics espectaculars al llarg del segle XVIII. De tots aquests canvis, pocs podrien ser assumits i integrats per la rígida estructura institucional imposada per la Nova Planta. Segons Torras i Ribé, la principal demostració d'aquesta inadaptació a la realitat canviant es feu palès en el fet que, totes les reformes dutes a terme per a resoldre les majors deficiències del seu funcionament, hagueren de ser prohibides al cap de poc temps, doncs aquestes desbordaren l'escassa capacitat de maniobra del marc institucional imposat a principis del segle, posant en risc l'estabilitat de tot el sistema. No obstant ho digui Torras i Ribé, no ho foren totes, doncs ni les figures del procurador síndic general, les dels diputats del comú, ni el síndic presoner foren prohibides al llarg del segle XVIII, malgrat el seu fracàs. En tot cas, Torras i Ribé conclou que allò que realment s'estava debatent en aquest conjunt d'incidències, no era solament la crisi de l'ajuntament borbònic, ans els exponents d'una crisi molt més àmplia, profunda i generalitzada: la crisi del marc institucional característic de la societat d'Antic Règim.¹³

1.4. JOAQUIM NADAL I FARRERAS (1983): La repressió cultural i lingüística

Tres anys més tard, Nadal redacta el tercer volum de col·lecció anomenada *Conèixer la Història de Catalunya*. Analitzant els segles XVI, XVII i XVIII catalans, repassa de nou les conseqüències de la guerra de successió, que divideix en quatre punts. En els tres primers, l'autor aborda tres dels temes principals de la seva obra publicada l'any 1980: el desmuntament institucional, el Decret de Nova Planta, i les conseqüències econòmiques, on repassa la figura cadastral tal com hem vist més amunt. Nogensmenys, el quart punt de les conseqüències de la guerra de successió el dedica a "La repressió cultural i lingüística", un dels punts als que l'autora coetània que hem

---

¹² Josep M. TORRAS I RIBÉ, "Los mecanismos del poder ..." , pp. 314-315.

¹³ Josep M. TORRAS I RIBÉ, "Los mecanismos del poder ..." , pp. 315-16.

analitzat anteriorment també dona una gran importància. En aquest apartat, Nadal subratlla que per a completar el gran ventall de la repressió filipista i la dels seus successors no es podia deixar de banda una qüestió tant important com la de la cultura i la llengua, trets definidors fonamentals d'una nacionalitat. És evident, diu, que l'ús generalitzat de la llengua catalana era considerat per les noves autoritats com una greu dificultat a l'hora d'introduir-se en un país hostil. Així doncs, i en línia amb la tesi de Sales i Folch, l'autor destaca que el Decret de Nova planta marcarà el començament d'una política persecutòria de la llengua i cultura catalanes que culminaria a l'any 1768 amb l'obligatorietat de l'ensenyament primari i secundari en castellà decretada per Carles III.¹⁴

Pel que fa a l'àmbit cultural, també destaca, de nou en la línia de Sales i Folch, com aquesta afectà la docència universitària. Malgrat que fou palès que hi havia factors objectius que aconsellaven una reforma de l'ensenyament universitari a Catalunya, se n'hi afegiren d'altres de clarament polítics, atès que durant la guerra, a la Universitat de Barcelona, professors i alumnes havien pres una opció marcadament favorable a l'arxiduc. La conjunció d'aquests dos factors conduiria al decret que crearia la Universitat de Cervera, dotant-la amb les rendes de tots els altres centres de docència suprimits. Així doncs, premiant la fidelitat certerina i l'oportunisme de les seves autoritats, s'arribava a una unificació profitosa i necessària, que, malgrat l'escassa demografia de la ciutat, transformaria la seva Universitat en "l'Atenes borbònica del segle XVIII".¹⁵

1.5. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ / CARLOS MARTÍNEZ SHAW (1985) : Una perspectiva divergent dins la reivindicació d'un context més ampli

A la mitjana de la dècada dels anys vuitanta es publica el manual *España en el siglo XVIII* en homenatge a Pierre Vilar, dirigit per Roberto Fernández Díaz. Aquest llibre, de la mateixa manera que les obres de síntesi de la dècada anterior *Antiguo Régimen: los Borbones* de Gonzalo Anes i *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español* de Domínguez

---

¹⁴ Joaquim NADAL I FARRERAS, "Les conseqüències de la guerra de successió", cap. 8, dins de *Conèixer la història de Catalunya*, vol. 3, ed. Vicens-Vives, Barcelona, 1983, pp. 125-126.

¹⁵ Joaquim NADAL I FARRERAS, "Les conseqüències de la guerra ...", pp. 127-128.

Ortiz, posa èmfasi en el desglossament regional per tal de donar una visió global de la societat i economia de l'Espanya setcentista. Fernández Díaz, fent referència a l'autor que fa homenatge al manual en qüestió, Pierre Vilar, subratlla que no es pot comprendre pas la història de la Catalunya del segle XVIII sense tenir en compte el seu context dins l'Espanya moderna. L'autor apunta que existeixen les Espanyes, amb diferents tradicions, amb diferents creixements econòmics i demogràfics (per descomptat dins de les característiques de les societats precapitalistes), amb diverses llengües i amb conductes socials diferenciades. Emperò, tampoc és menys important l'existència d'un estat monàrquic que influeix i dirigeix la seva activitat sobre totes i cadascuna de les regions, que emet lleis econòmiques, socials, que dicta jurisprudència. No es pot pas oblidar que hi ha un pensament il·lustrat que no és pas gaire "regionalista". O, fins i tot, que és precisament en aquesta època quan qualla amb més força el sentiment col·lectiu de pertinença a la realitat nacional d'Espanya, i no pas per obra dels castellans exclusivament.¹⁶

Tenint en compte aquests aspectes, el territori català és abordat per Carlos Martínez Shaw. En aquest cas, a més de diferir respecte l'enfocament territorial d'aquells vistos anteriorment, també mostra alguns contrastos destacables a l'hora d'entendre quines lògiques foren les que portaren Felip V a introduir les seves reformes un cop finalitzada la Guerra de Successió. Segons Martínez Shaw, la fi de l'autogovern, la implantació d'un ordenament polític estrany als usos catalans, l'aristocratització de l'administració i la institucionalització mitjançant un control militar sever son fets innegables. Ara bé, al costat de la valoració més obvia dels fets com un atemptat a la nació catalana, diu, potser caldria interpretar-ho tot plegat des de l'òptica de la lògica de l'absolutisme. La Nova Planta borbònica és, segons l'autor, un monument de racionalització autoritària, que elimina el contrapès de les institucions representatives, que persegueix la centralització administrativa, que geometritza les divisions territorials, que cerca l'aliança de les classes privilegiades sostenidores dels monarques absoluts en totes les latituds i que no consent excepcions en el gaudi de les regalies. En una paraula, la Nova Planta és la instauració tardana de l'absolutisme en una nació que havia aconseguit

---

¹⁶ Roberto FERNÁNDEZ, *España en el siglo XVIII: Homenaje a Pierre Vilar*, Crítica, Barcelona, 1985, pp. 27-28.

resistir un corrent imposat arreu d'Europa. Per tant, la castellanització institucional és un element secundari que es manifesta principalment en el terreny de l'administració provincial corregimental, mentre que en els àmbits restants preval el principi teòric del fet diferencial català. Així doncs, el Reial Acord com a òrgan de govern no té precedents castellans, encara que amb anterioritat s'hagués provat de situar el capità general al capdavant de l'Audiència a Galícia i a les illes Canàries, i posteriorment la fórmula s'estengués envers d'altres àmbits de la Monarquia. Fet, que sens dubte indica una complexa xarxa d'objectius polítics que es resisteix a qualsevol intent de simplificació.¹⁷

Tanmateix, l'autor apunta que pot dir-se el mateix sobre el sistema fiscal. No es pot afirmar que el sistema establert s'inspirés en el règim de rendes generals i rendes provincials castelleses. En aquest camp també varen prevaldre elements de centralització i racionalització. Centralització en les funcions assumides per la Superintendència (una altra institució estranya a l'ordenament castellà i experimentada al mateix temps en diversos territoris), que engloba l'administració de les rendes abans percebudes per la Diputació i el Consell de Cent, així com els béns del patrimoni reial, i controla el conjunt de les despeses i ingressos de l'administració reial al Principat, de tot el ram de la Hisenda borbònica. I racionalització pel que fa a l'establiment del cadastre, que pretenia implantar un criteri fiscal equitatiu basat en la riquesa real des contribuents.¹⁸

El cadastre, tal com Martínez Shaw assenyala i hem vist anteriorment, és precisament un tema polèmic, tant per les circumstàncies del seu establiment, immediatament després que concloués la guerra i dins del paquet de mesures que posaven en marxa el nou règim, com per la valoració del seu paper dins de l'auge econòmic de Catalunya al llarg de la centúria. Tot i això, l'autor insisteix que, malgrat que se sembla comprovar que la major part de la recaptació cadastral s'invertia de a Catalunya, impulsant indirectament el procés de modernització de la seva economia, una altra sèrie d'atributs acrediten la fàcies positiva de la contribució, com és singularment el caràcter

---

¹⁷ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII bajo el signo de la expansión", cap. 1, dins de Roberto FERNÁNDEZ (ed.), *España en el siglo XVIII: Homenaje a Pierre Vilar*, Crítica, Barcelona, 1985, pp. 65-66.

¹⁸ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ..." , p. 66.

progressiu de l'impost, que seria vist com la meta ideal i el remei segur pels reformadors il·lustrats espanyols. Tanmateix, la seva configuració com a impost de contingent i no de quota va permetre el seu ancoratge secular en una conjuntura particularment expansiva.¹⁹

Pel que a la repressió cultural, l'autor destaca que pot reduir-se a dos punts fonamentals: la imposició del castellà com a llengua de la administració i la justícia, i la supressió de tots els estudis superiors, que quedaven transferits a Cervera. La primera mesura aglutina sense cap mena de dubte el caràcter punitiu i l'afany uniformitzant d'una època que rebutja les llengües vernacles tractant de substituir-les per llengües oficials. D'altra banda, el triomf de Cervera deixà orfes d'estudis superiors a les principals localitats catalanes, encara que el nivell d'aquestes institucions d'ensenyament no devia ser gaire alt a finals del segle XVII. Finalment, Martínez Shaw apunta que del naufragi polític i militar dels austriacistes, Catalunya solament en salvaria el dret civil consuetudinari, l'estructura gremial (fortament intervinguda), el Col·legi de notaris i el Consolat de Mar. I tanmateix, malgrat l'esforç de la seva resistència militar, malgrat el seu fracàs polític i malgrat la implementació del nou règim, Catalunya conservaria intacta la seva vitalitat econòmica, preparant-se d'antuvi per a prosseguir la seva aventura expansiva.²⁰

1.6. ANTONI SIMON I TARRÉS (2004): Del terror a la seducció, passant per l'ambigüitat

L'any 2004 Antoni Simon i Tarrés analitza les bases institucionals i administratives de l'absolutisme borbònic dins del manual d'*Història de Catalunya* coordinat per l'Albert Balcells. Centrant-se en l'àmbit del Principat, Simon i Tarrés fa un balanç marcadament negatiu de l'arribada dels borbons al tron espanyol. En primer lloc, Simon i Tarrés parla de l'exili, la resistència i l'acomodament del nou règim. Una vegada conquerida Barcelona i Catalunya sencera, el "terrorisme militar" que havia caracteritzat l'actuació borbònica als anys de la Guerra de Successió no cessà, diu l'autor. Una dura repressió caigué no pas solament envers les institucions catalanes, ans també sobre els homes i les dones de Catalunya. Les presons borbòniques s'emplenaren de represaliats i

---

¹⁹ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ..." , pp. 66-67.

²⁰ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ..." , p. 67.

s'instal·là a Catalunya un clima d'intimidació, vigilància i delació. Un contingent militar d'entre vint mil i trenta-cinc mil homes ocup les terres del Principat. Per això, no és estrany que entre els allotjaments i tributs moltes poblacions romanguessin en un estat d'absoluta pobresa en els anys immediatament posteriors a la guerra. La victòria de les armes borbòniques i la repressió va desencadenar fenòmens que van des de l'exili i la resistència armada fins l'acomodament o el col·laboracionisme amb el règim filipista. La massa dels partidaris austriacistes cap als territoris del domini imperial (Itàlia i Àustria especialment) va tenir unes dimensions prou considerables. Simon i Tarrés recorda que la xifra apuntada pel cronista i exiliat austriacista Francesc de Castellví (entre militars i població civil) ha estat reafirmada per les investigacions recents d'Agustí Alcoberro i Pericay, el qual ha remarcat la presència majoritària de catalans entre aquesta població expatriada: prop de les dues terceres parts del total.²¹

En contraposició a l'exili, hi hagué també una actitud d'acomodament i adaptació envers la nova situació. La combinació de la repressió i de la seducció política va propiciar que importants sectors de les oligarquies urbanes i rurals del país s'integressin en les estructures del poder borbònic. Basant-se en les estimacions de Josep Maria Torras i Ribé l'autor subratlla que la meitat de les persones que havien participat en els consells municipals del període 1690 i 1714 van acabar participant en els nous ajuntaments borbònics. Al costat del col·laboracionisme més o menys volgut, es produïren episodis de resistència armada contra el recentment instaurat règim Borbònic, els quals foren propiciats fonamentalment per la canviant conjuntura de la política internacional europea. La política irredentista propugnada pel cardenal Alberoni, ministre de Felip V, tot maldant recuperar pels borbons espanyols les possessions de Sicília i Sardenya, assignades a Àustria i Savoia en el tractat d'Utrecht, va impulsar que, l'any 1717, es conformés contra Felip V una quàdruple aliança integrada per Anglaterra, França, Holanda i Àustria. En complicitat amb les incursions de tropes franceses a la frontera dels Pirineus, a les comarques de Tarragona s'alçaren diverses partides de guerrillers austriacistes liderats per Pere Joan Barceló, més conegut per "el Carrascllet". Pere Antón de Veciana i Rabassa amb els anomenats

---

²¹ Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió. Les bases institucionals i administratives de l'absolutisme borbònic", cap. 32, dins de Albert BALCELLS (dir.), *Història de Catalunya, L'esfera de llibres*, Barcelona, 2004, p. 510.

mossos d'en Veciana o minyons de Valls, embrió de la futura milícia borbònica dels mossos d'esquadra, s'encarregà de perseguir aquesta guerrilla austriacista. Els "carrasclets" tingueren una vida efímera, car, quan el 1719 Felip V destituí Alberoni i renuncià a l'ofensiva italiana, es desmobilitzà la coalició antiespanyola i Pere Joan Barceló acabà fugint a Menorca i exiliant-se finalment a Viena on serví militarment l'emperador Carles amb el grau de Coronel.²²

La signatura de la Pau de Viena el 30 d'abril de 1725 entre Felip V i l'emperador Carles VI posà un final definitiu a l'acarament dinàstic obert amb la Guerra de Successió. Aquest tractat, a més d'afermar el règim borbònic, va contribuir a superar les seqüeles del conflicte en estipular la concessió d'una amnistia general a tots els súbdits que haguessin lluitat en els distints bàndols i va possibilitar també el retorn dels exiliats austriacistes, la restitució dels béns confiscats i, fins i tot, el reconeixement dels títols i honors concedits en temps del govern de l'arxiduc. Des de llavors, la resistència armada antiborbònica va tenir un caràcter merament residual, encara que subsistí en l'àmbit ideològic i publicitari.²³

En segon lloc, l'autor destaca com a base institucional de l'absolutisme borbònic la liquidació de les institucions del règim pactista català, el decret de Nova Planta. A diferència d'Aragó i València, ocupades de cop pels Borbons després de la desfeta d'Almansa (abril de 1707), que veieren immediatament les seves lleis i institucions, a Catalunya els territoris conquerits pels exèrcits de Felip V durant els anys de la Guerra de Successió van viure un període d'interinitat institucional. La política de les autoritats borbòniques fou ambigua en aquest terreny. Aquesta ambigüïtat, Simón i Tarrés també la interpreta en línia amb Josep Maria Torras i Ribé: com una estratègia de seducció política per tal de guanyar partidaris per al bàndol borbònic i per tal d'afeblir la resistència armada de les poblacions.²⁴

En tercer lloc, l'autor parla de com la nova fiscalitat implementada pel nou règim afectà al Principat. Al començament, diu, el cadastre constituí una exacció molt feixuga per a la societat catalana, ja prou castigada per la guerra, i fou imposat amb tota mena

---

²² Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ..." , pp. 511-512.

²³ Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ..." , p. 512.

²⁴ Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ..." , pp. 513-515.

de coaccions: des d'allotjaments intimidatoris a casa dels morosos fins a detencions. Originàriament, aquesta mesura fou implantada amb l'objectiu fonamental d'augmentar els recursos de l'Estat absolutista borbònic. Així mateix, resulta evident que el desenvolupament econòmic de Catalunya del segle XVIII no es pot relacionar amb un sistema fiscal pretesament "racional" i "just", car els sistemes tributaris similars imposats a la resta dels països de la Corona d'Aragó no van estimular cap desenvolupament econòmic de signe modern. Altrament, cal recordar que el cadastre no fou l'única exacció positiva de la Catalunya borbònica, doncs el monopoli de la sal, del tabac, del paper timbrat, dels drets de duanes de portes i de la bolla eren d'altres contribucions que, en conjunt, a mitjan segle XVIII superaven la recaptació del cadastre. A més, els allotjaments de les tropes, la talla d'arbres per a la construcció de vaixells de l'armada borbònica i tributacions extraordinàries com la construcció de la Ciutadella de Barcelona foren càrregues extraordinàries posteriors a la Guerra de Successió.²⁵

Seguidament, pel que fa al règim municipal borbònic, Simon i Tarrés apunta que, durant els anys de la Guerra de Successió i a diferència del que s'havia executat en els Regnes d'Aragó i València, el model de "municipi consular" propi del règim municipal català no va ser liquidat de manera fulminant. Amb l'objectiu d'aplicar una estratègia de "seducció política" adreçada a les oligarquies urbanes, durant els anys de guerra es va mantenir l'equívoc que les seculares institucions municipals catalanes romandrien sense alterar-se. Tanmateix, amb la caiguda de Barcelona l'Onze de setembre de 1714 l'ambigüitat donà pas a la radical abolició del règim consular i la imposició d'un nou ordre municipal. El règim municipal borbònic que, amb petits retocs, volia trasplantar a Catalunya el model institucional castellà, es va mostrar al llarg del segle XVIII incapaç d'acompanyar el dinamisme econòmic d'una societat catalana que també experimentà una profunda transformació. Els intents de reforma del sistema adreçats a pal·liar les mancances de funcionament van fracassar i al llarg de la centúria, la conflictivitat i les protestes van augmentar, protagonitzades sobretot per la gent dels gremis i, en general, per les mesocràcies urbanes marginades pel Decret de Nova Planta.²⁶

---

²⁵ Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ..." , pp. 515-517.

²⁶ Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ..." , pp. 518-521.

En darrer lloc, Simon i Tarrés fa referència a les crítiques al règim borbònic: les protestes populars i els memorials institucionals. Segons l'autor, d'ençà els darrers anys de la dècada dels vint, les demandes i les peticions populars envers el funcionament dels ajuntaments borbònics es poden resumir en: demandes contra abusos en el proveïment de cereals, aplicaments injustos del cadastre, apropiació i malversació de rendes i tributs i la contestació contra els excessos dels regidors, i ultra dels corregidors, agafa en nombrosos casos una dimensió col·lectiva i organitzada en que les manifestacions gremials s'erigiren, gairebé sempre, en eix vertebrador de la protesta. Aquesta mena d'aldarulls, que a voltes vorejaven la revolta, esclataren a mitjan segle XVIII en poblacions com Mataró, Valls, Begur, Lleida, Banyoles, Girona o Vic. Simon i Tarrés subratlla que es tractava de moviments socials que tenien al darrere la sòlida organització gremial i un programa de reivindicacions polítiques a escala local, el qual passava bàsicament per l'abolició de les regidories vitalícies i per la defensa de les institucions gremials com a interlocutores dels interessos veïnals. Finalment, l'autor destaca que tots aquests moviments culminarien amb el Memorial de 1760, que plantejava, en definitiva, la qüestió de l'articulació de formacions històriques diferenciades dins la Monarquia borbònica tot reivindicant, encara que moderadament, un model institucional i legislatiu plural diferenciat del centralista i unificador imposat per la força de les armes després de la Guerra de Successió. Per tant, la memòria de les llibertats perdudes i de la identitat pròpia es conjuminaven amb el dinamisme econòmic del segle XVIII per fer consciència que la carcassa institucional de l'absolutisme centralitzat dels borbons era lluny tant del passat com del futur del país.²⁷

1.7. AGUSTÍ ALCOBERRO I PERICAY (2009): L'austriacisme persistent.

Més tard, l'any 2009, Agustí Alcoberro i Pericay publicaria un article sobre la Guerra de Successió espanyola als Països Catalans on, evidentment, explica les conseqüències que implicà pels territoris esmentats. El discurs de l'autor tindrà en compte i valorarà

---

²⁷ Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ..." , pp. 521-523.

d'una manera força similar bona part dels aspectes vistos anteriorment en l'anàlisi de Simon i Tarrés. Així doncs, pel que fa a la repressió derivada de la implantació del decret de Nova Planta, Alcoberro i Pericay assenyala que, a Catalunya, la desfeta del 1714 només admet comparacions amb aquella de 1939, encara que no contrasti, almenys en l'article en qüestió, aquestes dades. Tot apunta, segons l'autor, que les xifres de represaliats, d'executats i d'exiliats foren gairebé intercanviables, en termes proporcionals a la població d'una data i de l'altra. En tots dos casos, a més, les conseqüències qualitatives de la repressió van ser fins i tot superiors, ja que aquesta afectà especialment els sectors que, des d'una realitat social diversa i en el conjunt del territori, havien liderat un projecte de país i de futur. Més enllà de l'escapçament d'una classe dirigent, la desfeta comportà, en ambdues dates, la fi d'una organització juridicopolítica pròpia i la imposició d'un model d'estat contra el qual s'havia combatut.²⁸

Alcoberro i Pericay, de la mateixa manera que Simon i Tarrés també usa el qualificatiu de Sanpere i Miquel, "terrorisme militar", per referir-se al règim que s'establí a Catalunya els mesos que seguiren l'11 de setembre. Segons l'autor, la generalització de la pràctica abusiva i permanent de la pedagogia del terror d'Estat no va ser en cap cas fruit de l'acció espontània, o autònoma, dels caps de l'exèrcit. Ben a la inversa, formà part d'un projecte planificat, que en tot moment seleccionà i castigà les víctimes. Tanmateix, la política repressiva abastà tots els àmbits. Els decrets de prohibició d'armes es van aplicar sense excepcions. Tots els estudis universitaris van ser clausurats a excepció de la nova Universitat de Cervera. La llengua catalana va ser progressivament bandejada de tots els àmbits públics seguint el criteri expressat en una instrucció als corregidors de 1717: "que se consiga el efecto sin que se note el cuidado."²⁹

L'autor repassa també les peces del nou sistema de caràcter piramidal, on totes les autoritats polítiques de Catalunya, fins i tot les locals, havien de ser nomenades

---

²⁸ Agustí ALCOBERRO I PERICAY, "La Guerra de Successió espanyola als Països Catalans", *Catalan Historical Review*, n. 3, 2009, pp. 197-211.

Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5305361> (consultat el 10 de maig del 2020)

²⁹ Agustí ALCOBERRO I PERICAY, "La Guerra de Successió ...", p. 206.

directament pel rei o, en el cas de les autoritats menors, la Reial Audiència. Tanmateix, el nou organigrama polític tingué el seu complement en el nou sistema fiscal. La Superintendència es va fer amb tots els impostos ordinaris pagats a la monarquia i, alhora, va crear nous impostos indirectes i va generar un nou impost directe, el cadastre. La seva aplicació en un país arruïnat per l'impacte dels fets bèl·lics va esdevenir particularment dolorosa i el convertís, de fet, en un càstig de guerra. D'altra banda, tot i que aparentment havia d'introduir criteris d'equitat, alguns errors de concepció i la precipitació i la violència amb què va ser aplicat van contribuir a agreujar-ne les conseqüències. Tanmateix, malgrat l'espectacular augment de la pressió fiscal, la presència militar va ser tant imponent tot al llarg del segle que els impostos pagats per Catalunya no van arribar a cobrir les despeses de l'Estat. Així, el 1729, els ingressos totals de la Corona a Catalunya tot just representaven el 58,49% de les despeses de l'exèrcit ocupant i el 49,8% de les despeses totals de la monarquia al Principat. En definitiva, tot i que en la teoria la Nova Planta havia de comportar l'extensió a Catalunya de les lleis i institucions castellanes, en la línia del compromís adquirit per Felip V a Utrecht, en realitat allò que s'introduí era essencialment nou. Així, la concentració de poders en mans del capità general, la militarització del càrrec de corregidor, la mateixa existència de la Superintendència o el model fiscal van constituir un assaig de caràcter radicalment absolutista, que només va ser possible per la condició del país com a territori vençut. Quan, a partir de 1745, la monarquia intentà introduir el cadastre a la Corona de Castella, es trobà amb una àmplia oposició, que obligà a retardar i, finalment, a liquidar el projecte.³⁰

En darrer lloc, Alcoberro i Pericay repassa, de nou en línia amb Simon i Tarrés, l'exili, que considera una de les conseqüències més importants de la Guerra de Successió, així com l' "austriacisme persistent". Respecte aquest darrer terme, referent a la obra d'Ernest Lluch, l'autor destaca que la fi de la guerra contra la quàdruple aliança i, sobretot, la signatura de la Pau de Viena (1725) representaren, en el pla interior, la consolidació del règim borbònic, encara que el 1735 hi hagué una petita represa de la guerrilla, coincidint amb la nova guerra internacional. D'ençà d'aquesta data, emperò, l'austriacisme deixà de ser una alternativa viable. Allò que restà, l'"austriacisme

---

³⁰ Agustí ALCOBERRO I PERICAY, "La Guerra de Successió ...", pp. 206-207.

persistent”, va ser la nostàlgia per les constitucions perdudes. Aquest esperit, segons Alcoberro i Pericay, impregnà les diverses iniciatives de recuperació de les institucions, que ja es produïren dins la nova legalitat, com el Memorial de Greuges presentat el 1760, i fins i tot durant la Guerra del Francès (1808-1814) del segle posterior.³¹

1.8. CONCLUSIÓ SOBRE L'ÀMBIT CATALÀ: Una excepció que confirma la regla

Així doncs, prenent com a referència els autors vistos fins aquí, podem esbossar algunes línies seguides des dels vuitantes fins la primera dècada del segle XXI. Al principi, tant Nadal i Farreras com Sales i Folch, als quals hi podríem afegir a Torras i Ribé si ens restringim a l'àmbit municipal, comparteixen una anàlisi força similar dels canvis que introduí el primer borbó un cop finalitzada la Guerra de Successió, llevat d'algunes excepcions.

En primer lloc, hom n'extreu que l'arribada de l'absolutisme a l'Estat espanyol, i conseqüentment al Principat, no fou pas una opció política aliena a la monarquia hispànica. Tal com assenyala Sales i Folch, Catalunya, com els altres estats peninsulars excepte el regne de Castella, havia participat molt poc en l'esforç fiscal de la monarquia, encara que tampoc és pugués parlar d'una posició privilegiada.³² Aquesta excepcionalitat, ja havia topat frontalment amb els interessos d'alguns personatges partidaris d'un pensament uniformista castellà, que ja havia començat a fer-se palès en el segle anterior, per exemple, el comte-duc Olivares. Així doncs, la victòria borbònica seria vista per aquests reformistes com una possibilitat sense precedents per engegar un projecte que ja s'havia mostrat latent durant el segle anterior, i que, d'altra banda, encaixaria perfectament amb la idiosincràsia absolutista de la nova dinastia francesa, tal com remarca Nadal i Farreras.³³ D'aquesta benavinença, doncs, en derivaria la “Fi de la nació catalana”, entesa com la desfeta de la gran majoria d'institucions pròpies a favor d'un model castellà que, com assenyala Torras i Ribé, a més de mostrar-se en plena decadència, tal com reconeixien les mateixes autoritats castellanques de l'època,

---

³¹ Agustí ALCOBERRO I PERICAY, “La Guerra de Successió ...”, pp. 207-208.

³² Núria SALES I FOLCH, “Frustracions i esperances ...”, pp. 18-19.

³³ Joaquim NADAL I FARRERAS, “L'organització política i administrativa ...”, p. 95.

esdevindria incapaç de canalitzar les aspiracions d'una societat extremadament dinàmica i subjecta a canvis socials i econòmics espectaculars al llarg del segle XVIII.³⁴

Aquest darrer autor també apunta que la implantació d'aquest nou règim no hagués estat possible sense l'avenença entre la nova monarquia i una sèrie de col·laboracionistes que lideraren els nous càrrecs polítics i administratius derivats de la Nova Planta. La majoria dels quals, o bé s'adheriren a la causa borbònica a última hora, o bé foren captats mercès a les noves normes de selecció d'autoritats municipals posades en marxa pel mateix decret, que l'autor descriu com un mecanisme perfecte de reproducció en el poder dels membres del grup dominant.³⁵

Per la seva banda, Nadal i Farreras també destaca aquest procés d'aristocratització, i, com Sales i Floch, també situaria en la imposició dels decrets de Nova Planta el punt de partida d'una política persecutòria de la llengua i cultura catalanes, que al llarg del segle XVIII s'aniria desenvolupant cada cop més. Ambdós autors també destaquen en l'àmbit cultural el tancament de les universitats catalanes a favor de l'"Atenes borbònica" ceriverina, malgrat que reconeixen que les primeres deixaven bastant a desitjar. Tanmateix, Sales destacaria que en aquest àmbit la persecució arribaria fins i tot als símbols del Principat, així com el dret a la tinença d'armes, un tret molt singular que diferenciava als catalans de la majoria d'estats europeus.³⁶

Per contra, el discurs de Martínez Shaw és aquell contrasta més amb totes les visions estudiades fins aquí. En primer lloc, l'autor apunta, com hem vist més amunt, que si bé la fi de l'autogovern, la implantació d'un ordenament polític estrany als usos catalans, l'aristocratització de l'administració i la institucionalització mitjançant un control militar sever son fets innegables, tots aquests fets no es poden interpretar en cap cas com un atemptat a la nació catalana, ans com una sèrie d'esdeveniments immersos dins la lògica de l'absolutisme, instaurat molt tardanament dins una nació que havia aconseguit resistir un corrent estès arreu d'Europa.³⁷ En la mateix línia, l'autor insisteix que no es pot parlar d'una implantació del model castellà a la Corona d'Aragó, doncs

---

³⁴ Josep M. TORRAS I RIBÉ, "Los mecanismos del poder ...", pp. 314-316.

³⁵ Josep M. TORRAS I RIBÉ, "Los mecanismos del poder ...", p. 312-314.

³⁶ Núria SALES I FOLCH, "Frustracions i esperances ...", pp. 16-18.

³⁷ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ...", p. 65-66.

elements com, per exemple, el cadastre no tenen precedents castellans. Tanmateix, pel que fa al cadastre, força criticat pels darrers autors, Martínez Shaw destaca la seva positivitat, atès que, a més d'ésser invertit en gairebé la seva totalitat a Catalunya, impulsaria el procés de modernització de la seva economia.³⁸ D'altra banda, mentre els primers autors apunten que la implementació del nou règim fou un obstacle important per al desenvolupament econòmic del Principat, Martínez Shaw considera que, tot i així, Catalunya conservaria intacta la seva vitalitat econòmica.³⁹ Finalment, pel que fa a la repressió cultural i lingüística, l'autor l'atribueix de nou, a més de al caràcter punitiu, al context europeu de rebuig envers les llengües vernacles. I, finalment, respecte el tancament de la totalitat d'universitats catalanes a favor de la Universitat de Cervera, també ho atribueix, com ja hem vist, a un intent de modernització envers el mal estat dels diferents centres universitaris d'arreu del Principat.⁴⁰

En darrer lloc, ja iniciada la primera dècada dels anys 2000, tant Simon i Tarrés com Alcoberro i Pericay faran una anàlisi sense aportar massa canvis o innovacions respecte a aquelles visions vistes en els autors del principi de la dècada del 1980, exceptuant òbviament Martínez Shaw. Ambdós autors, emperò, usaran qualificatius força més contundents per tal de descriure l'aplicació i consolidació del decret de Nova Planta. Mentre els primers autors es refereixen a la ocupació militar, aquests parlen de "terrorisme militar", i en el cas de Alcoberro i Pericay, com ja hem vist, arriba a fer una comparació de xifres amb la Guerra Civil espanyola.⁴¹

D'altra banda, ambdós autors ressalten el fenomen de la resistència austriacista que perdurà malgrat la instauració del nou règim. Aquest "austriacisme persistent", tal com ho anomena Alcoberro i Pericay, es manifestà, com ja hem vist, tant de forma armada al principi, i aprofitant el context de la quàdruple aliança contra Espanya, com en forma de crítiques al règim borbònic i protestes, que prendrien la forma, tal com apunta Simón i Tarrés, de moviments socials.⁴²

---

³⁸ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ...", pp. 66-67.

³⁹ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ...", p. 67.

⁴⁰ Carlos MARTÍNEZ SHAW, "La Cataluña del siglo XVIII ...", p. 67.

⁴¹ Agustí ALCOBERRO I PERICAY, "La Guerra de Successió ...", p. 205.

⁴² Antoni SIMON I TARRÉS, "Postguerra i repressió ...", p. 522.

Per tant, fins on hem arribat, llevat del cas de Martínez Shaw, sembla que entre la resta d'historiadors hi ha força uniformitat a l'hora d'entendre què suposà el Decret de Nova Planta català i quines conseqüències se'n derivaren per la societat catalana, malgrat les dècades que separen els uns dels altres. No obstant això, abans d'arribar a cap conclusió, passarem a veure com els diferents historiadors, als que hem tingut accés, han abordat les reformes derivades de l'entronització de Felip V al conjunt de l'Estat. D'aquí en endavant, a més de comptar amb un major nombre d'historiadors de la resta del territori espanyol, també trobarem alguns estudis i valoracions d'autors que no pertanyen pas a la historiografia peninsular.

2. ÀMBIT ESPANYOL

2.1. BUSTOS RODRÍGUEZ (1987): Un primer daltabaix dins la tendència de l'àmbit català

A l'any 1987, Manuel Bustos Rodríguez estudia amb detall la nova estructura d'Estat borbònic i els decrets de Nova Planta dins de la col·lecció *Gran Historia Universal* dirigida per Carlos Moretón Abón i Ángela Mª Sanz Aparicio. A diferència dels autors vist anteriorment, aquest analitza individualment les reformes que considera més importants dins del conjunt de la monarquia i llur repercussió, ja sigui a nivell estatal o regional. Val a dir que, en aquest cas, més enllà de treure ferro a l'impacte que les reformes poguessin haver tingut envers la societat catalana, tal com ho ha fet Martínez Shaw dins l'àmbit exclusivament català, Bustos Rodríguez en fa una valoració gairebé inversa respecte aquelles vistes pels historiadors catalans anteriors.

Segons l'autor, les lleis promulgades per Felip V a Catalunya i Balears després de la guerra, foren sens dubte fruits més madurs de l'absolutisme filipista que les relatives a l'Aragó i València, dictades en plena batalla. Independentment del caràcter impositiu de les unes i les altres, ensems procuraren una fita històrica al crear una estructura estatal nova i possibilitar una integració política major d'aquella aconseguida en l'època dels Àustries. D'aquesta nova estructura estatal, en derivaria inevitablement una repercussió en l'àmbit econòmic, on la desaparició de les duanes interiors i, més tard, l'habilitació dels membres de la Corona d'Aragó per a comerciar amb les Índies estarien íntimament vinculades amb la prosperitat perifèrica del llevant peninsular.

Amb clars antecedents en el darrer terç del segle XVII, encara que amb signes més evidents al set-cents, Catalunya esdevindria una de les zones econòmiques fonamentals de l'Espanya finisecular. Aquest fet aniria acompanyat d'un procés de reconstrucció del país, iniciat fonamentalment al Principat i València a partir dels decrets esmentats. Seria aleshores quan Catalunya adquiriria la seva fama de laboriositat i d'exemple a seguir per la resta d'Espanya. D'altra banda, respecte la repressió derivada de l'arribada al tron dels borbons tant subratllada pels primers autors, Bustos Rodríguez apunta que, malgrat les mesures unificadores, tant els decrets com les reformes no arribaren a afectar talment les peculiaritats jurídiques, monetàries i lingüístiques dels Regnes, on degué ser major l'assimilació dels quadres dirigents que la de la pròpia col·lectivitat, ja que, almenys a Catalunya, subsistiren molts dels antics sentiments foralistes, manifestats en la reacció a participar en el servei militar.⁴³

Pel que fa a la reorganització de la hisenda i l'exèrcit, l'autor destaca que de poc hagués servit el control de l'aparell de poder dut a terme per Felip V amb els decrets de Nova Planta, si no s'hagués complementat amb mesures reformadores de l'erari públic i el reclutament de tropes. Els seus avantpassats en el tron espanyol havien fracassat amb freqüència en aquests camps, especialment quan intentaren forçar els furs que protegien la Corona d'Aragó. Respecte la hisenda, des de l'època dels Reis Catòlics, la Corona de Castella havia carregat amb el gruix de les càrregues impositives establertes pels successius monarques. Amb l'arribada dels Borbons, tot això canvià, atès que Felip V, aprofitant la victòria, posaria les bases de la gran empresa fiscal del segle (el projecte de l'única contribució), iniciant a més els primers passos cap a la formació d'un exèrcit autènticament nacional.⁴⁴

A fi de posar en marxa la reforma de l'erari públic, es crearien als diferents regnes de la Corona d'Aragó les corresponents juntes encarregades de dur-la a terme, que nomenarien les autoritats pertinents, com en el cas català i valencià fou el Superintendent. Cadascun d'ells assistiria a l'agregació d'un nou impost a aquells que

---

⁴³ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia", cap. V, dins de Carlos MORETÓN ABÓN i Ángela Mª SANZ APARICIO (dirs.), *Gran Historia Universal*, vol. 8, Club Internacional del Libro, Madrid, 1987, p. 116.

⁴⁴ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia ...", pp. 116-117.

ja estaven establerts. Segons Bustos Rodríguez, amb aquest sistema, Felip V pretenia contrarestar la desigualtat tributària entre Castella i Aragó, mentre obtenia més recursos. Conseqüentment, al 1715 s'establiria, en el cas català, el cadastre, que consistiria en un pagament anual d'una quantitat global, distribuïda entre els diferents contribuents. Tanmateix, l'autor considera que els resultats de la introducció del cadastre es poden qualificar com moderadament satisfactoris, ja que portarien el Govern a pensar en l'establiment d'una contribució similar per a la Corona de Castella. Fet que animaria que el 10 d'octubre de 1749 aparegués el decret que estenia la "única" a la resta del territori, encara que els seus inicis i desenvolupament ja corresponguin al regnat de Ferran VI.⁴⁵

Pel que fa a la nova constitució de l'exèrcit, Felip V esdevindria un autèntic pioner. Amb el model francès triomfant en els camps de batalla europeus, el rei aprofità la situació bèl·lica del començament del seu regnat per a fomentar el reclutament militar obligatori i introduir canvis en l'organització de la milícia. Així doncs, la reforma de l'exèrcit, una peça fonamental de l'Estat modern, es desenvoluparia durant el regnat de Felip V, completant-se amb canvis que afectarien a l'àmbit de les tècniques militars. Amb elles, es desitjava millorar la dotació de les tropes, introduint per exemple el fusell amb baioneta, o bé creant nous cossos capaços d'atendre les demandes dels nous temps. Talment, el 1711 sorgí el cos d'enginyers, separant-se dels de cavalleria i artilleria, que també serien reformatos. Pel que fa a la Marina, Felip V establiria les bases del seu futur prestigi, posant en marxa una sèrie d'accions que tindrien continuïtat durant el regnat del seu successor.⁴⁶

Finalment, Bustos Rodríguez destaca que, malgrat la seva transcendència, la reforma de l'estructura de l'Estat no es reduí exclusivament a la Corona d'Aragó. En els temps dels Reis Catòlics, amb la finalitat d'aconseguir més coneixement i eficàcia als assumptes d'Estat i de cada una de les peces associades que componien la Monarquia, amb llur varietat de lleis, costums i organismes, es crearen diferents Consells amb una àrea delimitada territorialment (Aragó, Índies, Itàlia, Flandes i Portugal). Paral·lelament, degut a la creixent complexitat dels assumptes d'aquell Estat, se'n

---

⁴⁵ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia ...", p. 117.

⁴⁶ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia ...", pp. 117-120.

crearen altres especialitzats en temes concrets (Inquisició, Ordres, Hisenda, etc...). Amb l'arribada dels Borbons, aquest sistema organitzatiu canviaria segons els objectius reformistes de Felip V. Una transformació que afectaria tant a Castella com a Aragó, i assentaria les bases d'una articulació diferent de l'Estat espanyol. Així, poc a poc es reafirmaria una nova figura jurídica, la Secretaria d'Estat i del Despatx, l'embrió dels futurs ministeris, que recollí part de les funcions deixades pels Consells. Aquesta reforma de l'Estat, basada en el model francès, també introduiria la figura de l'intendent, que seria, segons Bustos Rodríguez, la peça clau de la política borbònica, doncs tractaria de cobrir el buit existent entre el Consell de Castella i els poders locals. Els intendants, d'altra banda, serien reclutats directament pel rei a través dels seus secretaris entre els membres de l'alta burgesia i de l'alta i mitjana noblesa.⁴⁷

2.2. PERE MOLAS RIBALTA (1988): Una monarquia sense monarca.

Aquestes dues institucions, i especialment la primera, esdevenen uns dels elements més destacats dels anàlisis dels historiadors Pere Molas Ribalta i l'hispanista anglès John Lynch, que tractarem més endavant, en llurs manuals del segle XVIII espanyol publicats en els dos darrers anys de la dècada del 1980. El primer, dins la col·lecció *Manual de Historia de España* comprèn una llarga història moderna des del 1474 fins el 1808, mentre que el segon és reduït del 1700 al 1808. Ambdós autors doncs, si bé no deixen de banda l'impacte d'altres de les reformes filipistes, se centren sobretot en els diferents secretaris d'Estat, que foren, segons ells, aquells qui realment dirigiren la política espanyola durant el regnat de Felip V. Tant és així, que Molas Ribalta dividirà el regnat d'aquest monarca en funció dels principals secretaris que governaren el país. Així doncs, per a ells, una de les grans innovacions del govern borbònic fou la constitució dels secretaris d'Estat especialitzats en grans àrees de l'administració, que, malgrat que en el moment de llur aparició fossin únicament alts funcionaris, prengueren molta força a partir de l'arribada de Patiño l'any 1726. Els secretaris doncs es convertirien

---

⁴⁷ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia ...", pp. 120-121.

progressivament en els personatges més importants del sistema polític espanyol, tot reduint el poder dels consells.⁴⁸

Molas Ribalta subratlla que tant la política del regnat del primer borbó, com les reformes que en derivarien, estarien molt més influenciades per l'entorn del monarca que per ell mateix. Aquest fet es deu a que, segons l'autor, Felip V fou un home dominat per crisis psíquiques cada vegada més profundes. Així doncs, en primer lloc, Felip V estigué altament influenciat per les seves dues esposes, Maria Lluïsa de Savoia, morta el 1714, i Isabel de Farnesio, qui dirigí la política espanyola durant la resta del seu regnat. Acomiadant la poderosa cambrera major de la cort, la princesa dels Ursins, la nova reina concedí la seva confiança a Julio Alberoni, un eclesiàstic que ja havia estat a Espanya i qui en realitat havia gestionat el seu matrimoni. Alberoni, obtenint el capel de cardenal, governà durant vora cinc anys la monarquia sense cap mena de títol oficial, sense pertànyer a cap consell ni ocupar cap de les secretaries. El govern d'Alberoni es traduí en una iniciativa de política exterior per a aconseguir la revisió del Tractat d'Utrecht, que havia destruït la presència espanyola a Itàlia i havia amenaçat el seu imperi colonial a l'Atlàntic. Després de la seva caiguda, i del daltabaix que provocà l'abdicació de Felip V i posterior reincorporació per la mort del seu fill Lluís I, l'holandès Ripperdá prengué les regnes del govern espanyol. La seva major aportació consistí en negociar la reconciliació entre el rei d'Espanya i Carles VI d'Àustria pel tractat de Viena (1725). Després d'ésser destituït pel fracàs de la seva política contra Anglaterra, començà l'ascens polític dels secretaris d'Estat.⁴⁹

En aquesta etapa predominà la figura de José Patiño, qui, després d'haver exercit les funcions d'intendent de Catalunya el 1713 i d'intendent general de marina el 1717, dugué a terme una gran labor en tres àmbits fonamentals: forces armades, política econòmica i política exterior. Patiño no tingué cap successor que cohesionés talment la labor de dirigir l'Estat. Malgrat això, durant l'etapa inicial de la guerra de successió de l'emperador Carles IV d'Àustria, José del Campillo aconseguiria acumular gairebé tantes secretaries com aquest darrer, exceptuant la d'Estat o afers estrangers. Tanmateix, al breu govern de Campillo (1741-1743), l'autor també li atribueix una

---

⁴⁸ Pere MOLAS RIBALTA, *Manual de Historia de España*, vol. 3, Espasa Calpe, Madrid, 1988, pp. 464-465.

⁴⁹ Pere MOLAS RIBALTA, *Manual de Historia de España ...*, pp. 477-480.

política reformista basada especialment en el reforçament del poder militar i sobretot naval d'Espanya.⁵⁰

2.3. JOHN LYNCH (1989): El desplaçament dels centres de poder

D'altra banda, com s'ha dit més amunt, Lynch també destaca el rol dels secretaris durant el regnat de Felip V. En aquest cas, més enllà de qüestionar el paper a del monarca, l'autor relativitza les millores fetes des de la seva entronització, assenyalant que la monarquia anterior ja havia emprès moltes de les tendències reformadores que s'han atribuït al govern borbònic. Així doncs, apunta que Carles II ja havia governat Espanya mostrant signes de revitalització, malgrat que els Àustries havien sigut incapaços de superar dos grans obstacles per a la reforma, l'autonomia de les regions i el poder polític de l'aristocràcia. Per tant, un nou monarca no era per si sol un canvi suficient, i foren un cúmul de factors com la nova dinastia, la pressió de França, les necessitats de la guerra i l'aparició d'una elit burocràtica, els que aportaren l'empenta necessària per a un canvi de poder envers el govern centralista.⁵¹

Felip V començà per garantir que la corona era més forta que els seus súbdits més poderosos. En el seu enfrontament amb l'aristocràcia, el rei i els seus consellers no pretenien esclafar una classe social, destruir els seus privilegis o reduir les seves propietats. Desagradà a l'alta aristocràcia políticament, malgrat que deixà que s'atrinxeressin en llurs dominis. Durant el seu regnat creà 200 nous títols en forma de pagament per la lleialtat i els serveis, devaluant així el seu valor, però afegint també al pes de la corona el prestigi de la noblesa, mentre n'elaborava una alternativa. Traslladant-ho al terreny institucional, aquesta derrota significà l'exaltació de les Secretaries envers els antics Consells. El seu regnat començà amb el desmembrament del Despatx com a institució clau al centre, en la que els grans aristòcrates ja estaven representats per pocs membres, mentre la política i l'administració estaven dominades

---

⁵⁰ Pere MOLAS RIBALTA, *Manual de Historia de España ...*, pp. 480-483.

⁵¹ John LYNCH, *El siglo XVIII*, Crítica, Barcelona, 1991 (versió original en anglès del 1989), p. 57.

per l'ambaixador francès Amelot. Per tant, es passava per damunt dels consells i tractava directament amb els funcionaris regionals i provincials, tot exclouent els aristòcrates de l'elaboració i execució de la política.⁵²

Una de les seves primeres víctimes fou el Consell d'Estat, que s'especialitzà en els assumptes estrangers i no tardà en quedar totalment buit de contingut. Després, la centralització anul·là la resta de consells o bé reduí el personal que els formaren fins que solament un conservés la seva importància, el Consell de Castella, que absorbí també les tasques dels Consells regionals (Aragó, Flandes i Itàlia) en el moment que aquests començaren a ésser superflus durant la guerra. Seguidament, al capdavant dels diferents departaments del govern se situaren els secretaris, els quals desenvoluparien la seva funció a partir de la Secretaria de Despatx. De fet, eren ministres i llurs departaments, ministeris incipients, que funcionaven sota la direcció d'un ministre o secretari d'Estat, i que gradualment adquiriren una identitat més precisa un cop desapareguda la presència francesa. Així doncs, tal com hem vist en els dos darrers autors, un punt important de l'arribada al tron espanyol dels Borbons fou el desplaçament dels centres del poder dels grans aristòcrates a la petita noblesa, i dels consells a les secretaries d'Estat.⁵³

D'altra banda, pel que fa al balanç dels decrets de Nova Planta, Lynch apunta que deixà un saldo tant de pèrdues com guanys. La Corona d'Aragó i el principat de Catalunya deixaren d'existir com a porcions separades de la monarquia espanyola. La lluita per aconseguir un Estat fort, centralitzat i unit, s'havia saldat finalment amb l'èxit, i en el seu procés s'escombrà gran part del que quedava del passat dels Àustries, ensems amb alguns dels seus valors polítics. L'absolutisme borbònic imposà sobretot dos principis altament aliens a les tradicions catalanes: que l'autoritat real estava per damunt la llei i que la corona tenia llibertat per a recaptar els impostos que considerés necessaris. Per l'autor, menys importants foren els canvis institucionals. El Consell d'Aragó no suposà una gran pèrdua, car la seva jurisdicció es traslladà en gran part a les secretaries d'Estat, i en part a les Audiències de Barcelona, Saragossa i València. Els virreis foren substituïts per capitans generals, fet que indicà una militarització del

---

⁵² John LYNCH, *El siglo XVIII ...* , pp. 57-58.

⁵³ John LYNCH, *El siglo XVIII ...* , p. 58.

poder. Tanmateix, després de la commoció inicial, la població acceptà el nou règim, si no sense qüestionar-lo, almenys sense que es produís una rebel·lió oberta. Val a dir, que Felip V intervingué per tal de calmar el descontentament de les elits locals, reconeixent que a l'Aragó i València no s'havien rebel·lat, i convenent que sense llur col·laboració no es podria governar les regions. Oimés, a València es confirmaren expressament els drets senyorials, i a l'Aragó els nobles, malgrat que varen prendre llur jurisdicció en els casos criminals, conservaren llurs privilegis econòmics.⁵⁴

Lynch conclou que els Borbons i llurs súbdits sobrevisqueren a la prova mercès a la lluita. El poble sofrí més tant per la naturalesa que de la guerra, com de l'hivern de 1708-1709, que tardaria en ésser oblidat. Per la resta, el creixement demogràfic, la recuperació econòmica i l'estabilitat de preus seguiren la tendència positiva iniciada envers el 1685. Felip V governà un Estat unitari, integrades les seves regions i reduïdes les seves dependències, on la monarquia ja no era una aglomeració de diversos estats, restes obsoletes d'un passat imperial. La única herència imperial que pervivia era l'imperi colonial americà, vital per als interessos d'Espanya, que, arran de la Guerra de Successió, desenvolupà un exèrcit modern, uns majors ingressos, un nou govern central i una elit burocràtica. S'alliberà de dos obstacles polítics, l'hegemonia dels aristòcrates i la presència de França, fent el projecte de la reforma al mateix temps modern i nacional. Nogensmenys, una nova dinastia no podia, per si sola, transformar la societat i l'economia espanyoles, on l'aristocràcia restava atrinxerada en les seves propietats i senyories.⁵⁵

Respecte la persona de Felip V, Lynch, en la mateixa línia que Molas Ribalta, apunta era un impediment per al bon govern i de cap manera fou impulsor de la reforma. L'anomenat Estat borbònic s'establí a Espanya malgrat el primer Borbó, cap a qui els ministres dirigien llur mirada cercant alguna mena d'iniciativa o innovació endebades. Segons l'autor, l'embranchida envers el canvi doncs procedí d'una tradició que es remuntava al regnat de Carles II, afegint-hi l'exemple de França, les idees de l'època i l'ambició d'una nova elit. En el període de mig segle, el govern borbònic solament realitzà progressos marginals respecte als dels darrers Àustries. Probablement, Felip V

---

⁵⁴ John LYNCH, *El siglo XVIII ...*, p. 62.

⁵⁵ John LYNCH, *El siglo XVIII ...*, p. 63.

fou una càrrega major que Carles II, car, a part de la seva incapacitat personal, va permetre que la seva segona esposa exercís una influència negativa sobre la política. En tot cas, la maquinaria del govern fou reformada, l'executiu modernitzat, s'afirmà el control sobre totes les regions d'Espanya i l'aristocràcia de privilegi fou substituïda en l'alta administració per l'aristocràcia de mèrit, encara que, per sota d'aquesta, dominaven la ineficàcia i la corrupció, i els projectes de reforma financera de 1737-1741 solament serviren per a posar en relleu que la vida pública no havia sigut reformada.⁵⁶

2.4. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ (1993): Una nova oportunitat plena de controvèrsia

L'any 1993, dins del seu *Manual de Historia de España*, Roberto Fernández Díaz introdueix la destitució i posterior exili de Macanaz, ambdós promoguts per part del Sant Ofici, per tal de posar en relleu allò que seria la medulla espinal de l'Espanya del Set-cents: la lluita aferrissada entre reformistes i conservadors en un país que es debatia per elevar-se de la seva prostració. La Guerra de Successió, segons l'autor, no havia posat remei a cap dels mals que des de feia temps afligien la Monarquia. Emperò, el triomf dels Borbons suposaria la possibilitat de començar a posar el país en ordre. Aquesta proposta apassionà i alhora dividí el país políticament. Uns sectors la creien ideal i estaven disposats a convertir la seva vida en una croada nacional per a aconseguir la regeneració i modernització del país de forma gradual i sense canviar l'essencial de l'ordre existent (reformistes); d'altres estaven interessadament convençuts que ocasionaria tots els mals de la pàtria i foren els adalits d'un conspicu misoneisme (conservadors); i d'altres, l'anaren considerant insuficient per excés de moderació i pactisme (lliberals).⁵⁷

Segons l'autor, la reforma significava fer compatible el creixement econòmic i la millora social, respectant l'ordre jeràrquic estamental i les relacions socials de producció que se'n derivaven. El darrer objectiu polític dels reformistes al govern de la Monarquia era compatibilitzar les formes essencials del feudalisme tardà amb els avenços econòmics, socials i culturals que s'anaven produint dins i fora de les fronteres

---

⁵⁶ John LYNCH, *El siglo XVIII ...*, pp. 69,105.

⁵⁷ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España*, vol. 4, Historia 16, Madrid, 1993, pp. 88-92.

espanyoles. Tanmateix, aquest nou edifici s'havia de crear en base a dues columnes: centralització i uniformitat. Tot allò substancial s'havia de decidir a Madrid, i les decisions havien d'afectar de la mateixa manera a tothom. Fernández Díaz apunta que probablement sense la Guerra de Successió, i l'actitud adoptada pels regnes de la Corona d'Aragó, aquest procés d'uniformitat política i administrativa no s'hagués efectuat pas amb tanta rapidesa. Sembla evident que els esdeveniments bèl·lics acceleraren a la pràctica els processos uniformitzadors, encara que aquests ja s'estiguessin covant dins la doctrina política europea i espanyola, així com en els anhels d'una bona part de les dinasties reals continentals (i especialment la dels Àustries i els Borbons). Per tant, l'autor afirma que el desenvolupament del feudalisme tardà de la segona meitat del segle anterior ja anunciava la fi furs particulars i les jurisdiccions fragmentades.⁵⁸

Així doncs, pel que fa als països de la històrica Corona d'Aragó, els decrets de Nova Planta suposaren la fi de llurs llibertats polítiques i prerrogatives judicials, així com un intent d'acabar amb les diferències lingüístiques i culturals. Amb Felip V aquests regnes començaren a ésser tractats amb la idiosincràsia del conqueridor que reprimeix i castiga (militar, política i administrativament) als derrotats que havien comés el delictes de *Lesa Majestat*. Tanmateix, l'oportunitat històrica vingué com l'anell al dit als reformadors partidaris de les regalies com a forma d'homogeneïtzar, i així fer més efectiu, el govern de la Monarquia. Homes com Patiño i Macanaz no dubtaren, amb major o menor radicalitat, en aprofitar el moment que es presentava per a complir amb allò que en bona part del pensament castellà (inclòs el dels governants) del segle anterior fou sempre una declaració i un anhel mai aconseguit a causa de la resistència d'aragonesos, catalans, valencians i mallorquins.⁵⁹ Emperò, l'autor destaca que aquest intent d'introduir el model castellanitzant seria més tard relativitzat o desnaturalitzat, en bona part, per la mateixa pràctica política. Sobretot si, per exemple, es té en compte que noves figures, com els intendants d'inspiració francesa, eren alienes a les

---

⁵⁸ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...* , pp. 172-199.

⁵⁹ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...* , p. 209.

constitucions castellanès. I, per tant, naixeria un sistema polític i administratiu propi i diferent a l'anterior.⁶⁰

Per Fernández Díaz, resulta difícil valorar uns fets històrics que comencen amb uns traumes tals que els de l'abast de les abolicions forals. Nogensmenys, és evident que les mesures adoptades obeïen conjunturalment les actituds repressores de les autoritats borbòniques, que se sentien traïdes per uns pobles amb els que havien pactat corts. Aquestes actituds es basaren, pel que fa a l'àmbit estructural, en l'aplicació violenta i *manu militari* d'idees i pràctiques que es covaven des de fa temps, tant dins com fora la península. Els mals d'Espanya, pensaren alguns reformadors, romanien en la seva deficient estructuració com a Monarquia: massa àmplia territorialment i poc cohesionada internament. Una idea que compartien en essència ambdós candidats a la Corona espanyola. En aquest sentit, les mesures de l'arxiduc a Catalunya no semblaren expressar quelcom gaire diferent d'aquesta tendència absolutista, encara que hi passà molt poc temps com per a jutjar-les categòricament. Allò que sí sembla evident és que es produí un canvi qualitatiu de la Monarquia Hispànica al Regne d'Espanya, configurant embrionàriament, encara que no definitivament, l'Estat modern espanyol, malgrat que aquest encara tardaria en consolidar-se. Per tant, la concepció patrimonial i dinàstica de la Monarquia, com a domini directe i no com a domini útil compartit amb els altres regnes, fou una concepció i una pràctica que caracteritzà l'absolutisme setcentista.⁶¹

Amb tot, l'autor palesa que l'adopció d'aquestes traumàtiques mesures també tingué efectes positius. La vida política i administrativa esdevingué molt més nacional, i la burocràcia borbònica en aquests territoris, amb tots els seus defectes, sembla haver sigut més eficaç que l'anterior. Aquesta major fluïdesa repercutí indirectament en una vida econòmica que en tots aquests regnes experimentà un evident apogeu al llarg de la centúria, malgrat cal reconèixer que fou dins del marc d'una bona conjuntura internacional. Els homes de negocis, la noblesa i l'alt clergat i una bona part de les classes mitjanes sembla que tendiren progressivament a acceptar unes noves regles de joc polític que no es mostraven perjudicials en la defensa i promoció dels seus

---

⁶⁰ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...* , pp. 200-201.

⁶¹ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...* , p. 210.

interessos. Les crítiques al mal funcionament d'algunes institucions que efectuaven els comerciants catalans, destaca Fernández Díaz, no foren mai dirigides al conjunt del sistema inaugurat amb els decrets de Nova Planta, encara que pogués existir certa nostàlgia envers les antigues institucions com sembla demostrar el Memorial de Greuges, que perseguia, ja fora del regnat de Felip V, una major individualització efectiva de cadascun dels regnes dins la Monarquia.⁶²

Pel que fa al nivell municipal a la Corona d'Aragó, els decrets de Nova Planta suposaren en essència un procés de castellanització municipal, no exempt del manteniment d'antigues prerrogatives que brindaven certa especificitat als municipis. Fernández Díaz, seguint la línia dels plantejaments de Torras i Ribé, apunta que l'ajuntament català resultà el producte d'una hibridació entre les formes castellanes i les autòctones, efectuades després d'un llarg procés de reflexió, tenint en compte les experiències aragoneses i valencianes.⁶³

2.5. ENRIQUE GIMÉNEZ LÓPEZ (1994): Més controvèrsies, civilistes i militaristes

L'any següent, Enrique Giménez López publicaria l'article "El debate civilismo-militarismo y el régimen de Nueva Planta en la España del siglo XVIII", on es mostraria en una línia molt similar a la de Fernández Díaz pel que fa a la naturalesa i les conseqüències de la instauració de l'absolutisme al tron espanyol. Malgrat això, aquest autor destaca que, enlloc del debat entre reformistes, conservadors i liberals, es faria palès la dualitat entre els que ell anomena civilistes i militaristes. Així doncs, com Fernández Díaz, l'autor apunta que en plànol jurídic i polític hom pot afirmar que la Nova Planta no fou la fi i el principi de realitats contraposades, ans la culminació, certament radical, d'un procés secular de racionalització i concentració de poder, en el que triomfà la tesi política caracteritzada per la concepció de la Monarquia com a domini directe, envers la que la concebia com a domini útil, amb furs i constitucions que limitaven de les regalies. És indiscutible, no gensmenys, que es procedeix al desmantellament de la corona aragonesa. Malgrat que convé senyalar, diu, que no es desarticula pas tot l'entramat legal dels antics regnes forals, ni que tampoc es produeix

---

⁶² Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...* , p. 210.

⁶³ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...* , pp. 222-227.

una substitució mecànica pel model institucional castellà. Perviu els privilegis de la noblesa, de les corporacions, de l'Església, la ratificació de la jurisdicció alfonsina i el manteniment del dret civil aragonès i català, fet que rebutja, per simplista, la tesi d'un transplantament íntegre del model castellà i, per molt més abusiva, la que defensa una annexió per la Corona de Castella els territoris orientals de la Monarquia.⁶⁴ Per contra, segons l'autor, el règim de Nova Planta s'ha d'entendre com un procés iniciat el 1707 i que mostra el seu dinamisme al llarg del segle, no tractant d'introduir íntegrament el model castellà, ans procurant conformar uns règims, des d'aleshores provincials, proveïts d'una ordenació pròpia, amb una fiscalitat diferent i, sobretot, dotats d'un element destacat i completament nou: llur caràcter militaritzat. Com han assenyalat molts autors vistos fins aquí, Giménez López destaca que, malgrat que es presentaren propostes radicals que apuntaven a una castellanització grossera, destinades a esborrar qualsevol vestigi d'especificitat en els territoris de l'antiga corona aragonesa, la via escollida fou més moderada, si bé procurant refermar la presència d'un exèrcit permanent en els territoris conquerits.⁶⁵

D'altra banda, règim militaritzat de la Nova Planta aconseguí situar-se com a referència obligada d'aquells que participaren en el debat sobre la concepció burocràtica del poder i la pràctica governativa dins la nova monarquia borbònica. Doncs, al fons de la qüestió, hi raïen dos concepcions antitètiques del poder: la monarquia administrativa i la monarquia judicial. Dins la primera militaven els partidaris del sistema de les secretaries i de la "via reservada", del despatx permanent amb el monarca, i inclinats a afrontar expeditivament els problemes. Entre els seus patrocinadors hi hauran els impulsors més decidits d'una major implicació dels militars en tasques polítiques i de govern. Dins la segona concepció s'hi inscriuran els seguidors del sistema polisinodial tradicional, que dirigeix els assumptes per la via col·legial dels consells, amb els seus tràmits i formulismes reglats per les deliberacions que tenen en la consulta el colofó de llur activitat reflexiva. Davant del caràcter expeditiu que defineix el caràcter de la monarquia administrativa, la monarquia judicial estaria fonamentada en la garantia

---

⁶⁴ Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, "El debate civilismo-militarismo y el régimen de Nueva Planta en la España del siglo XVIII", *Cuadernos de historia moderna*, n. 15, 1994, pp. 41-42. Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=123116> (consultat el 10 de maig del 2020)

⁶⁵ Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, "El debate civilismo-militarismo ...", pp. 42-43.

procedimental, malgrat una indubtable major dilació a l'hora d'afrontar els problemes. Els seus defensors seran impulsors del predomini dels homes de toga i oposats a l'assumpció pels militars de tasques que no eren pròpies d'aquells que estaven dedicats a la milícia. Així doncs, l'autor ressalta la duplicitat d'institucions col·legiades, els Consells, i unipersonals, les Secretaries de Despatx, que al llarg del segle XVIII no solament produirien falta de coordinació, ans mantindrien permanentment viu el debat entre els partidaris d'un concepte de poder o de l'altre que, ensems, reproduïen la controvèrsia entre militaristes i civilistes, encapçalats respectivament pel secretari de Guerra, els primers, i el Consell i la Càmera del Castella, els segons.⁶⁶

2.6. JEAN-PIERRE DEDIEU (2000): Innovacions que venen de lluny

L'any 2000, Jean-Pierre Dedieu fa un exhaustiu repàs de les reformes governamentals empreses per Felip V. L'objectiu de la seva anàlisi és esbrinar fins a quin punt les reformes posades en marxa pels primers Borbons poden ésser considerades genuïnament espanyoles o bé un calc respecte del model absolutista francès.

En primer lloc, l'autor destaca que la Nova Planta, ubicada en el seu context, no sembla pas una venjança particular contra quatre províncies rebels, ans una peça més en el pla sistemàtic de conquesta de l'Estat per part del sobirà. Les reformes, clarament rupturistes respecte la pràctica de Carles II, marquen el retorn del monarca al primer pla, encapçalant la política de l'Estat.⁶⁷ Així doncs, Dedieu apunta que és innegable el fet que hi hagué una profunda influència francesa. Felip V havia estat criat a la cort d'un rei a qui se li atribueix la famosa declaració programàtica: "L'État, c'est moi", "L'Estat, soc jo". Se sap del cert que arribà a Espanya amb instruccions concretes del seu avi per a imposar la forta empremta del monarca en un país on l'equilibri de poders que caracteritzava totes les monarquies de l'època no estava tan a favor del rei com a França. El paper de l'ambaixador de França, el paper de la princesa dels Ursins a la selecció del personal polític, el paper dels tècnics francesos, com Orry o Sartine, o

---

⁶⁶ Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, "El debate civilismo-militarismo ... ", p. 44.

⁶⁷ Jean-Pierre DEDIEU, "La Nueva Planta en su contexto: Las reformas del aparato del Estado en el reinado de Felipe V", *Manuscrits: Revista d'història moderna*, n. 18, 2000, pp. 113-114. Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=108308> (consultat el 10 de maig del 2020)

influenciats per França, com Bergeyck, a les reformes militars, a la Hisenda, o polítiques és ben conegut. Moltes de les reformes imposades porten l'empremta francesa amb tots els ets i uts: el nom d' "intendent" és de clara filiació francesa; la guàrdia d'infanteria fou conscientment organitzada sobre el model de les guàrdies franceses; la presència de varis presidents al Consell de Castella reformat, els noms que porten (primer president, president segon, etc.); el nom d' "advocat reial"; la pròpia delimitació de les sales, trets que apareixen en la segona reforma fracassada dels consells de 1713, son tanmateix de clara filiació francesa, a imitació dels parlaments, la institució francesa que sens dubte més s'assemblava al Consell de Castella. Un bon nombre de detalls de les noves plantes de la Corona d'Aragó recorden amb estranya similitud disposicions preses pel propi Lluís XIV a l'annexionar nous territoris, especialment aquells referents a la introducció del dret reial estranger o el paper atribuït a les audiències i llur articulació amb els comandants militars. Sembla probable que, per vies que queden encara per establir amb certesa, les idees circularen i l'experiència francesa influí més enllà d'allò que es creu.⁶⁸

Nogensmenys, l'autor assenyala que aquestes reformes deriven directament d'idees, tècniques administratives o temptatives del regnat de Carles II. El paper dels capitans generals és especialment cridaner en aquest sentit, i tampoc sembla que la Nova Planta provoqués una ruptura tant radical com s'ha cregut durant els darrers anys. Es desconeixen encara molts aspectes del regnat de Carles II. Podria ser que la sensació de continuïtat es fes extensible a altres àrees, atès que, al capdavant, hom pot trobar un esbós de la Nova Planta en els escrits d'Olivares. França proporcionà un rei, una voluntat ferma de retornar alsobirà el paper de protagonista central en l'aparell estatal; proporcionà uns tècnics, el nucli d'un entorn reial del que no es pot infravalorar la seva importància. Tota la resta està en suspens, per a quan coneguem millor la mecànica estatal del segle XVIII. Per aquest motiu, és insostenible, per Dedieu, titllar les reformes de Felip V d'una còpia d'allò francès.⁶⁹

Un segon aspecte que a l'autor li crida l'atenció és el caràcter conflictiu del regnat, no pas solament en política exterior, ans al front interior. Els enfrontaments amb el

---

⁶⁸ Jean-Pierre DEDIEU, "La Nueva Planta en su contexto ... ", pp. 137-138.

⁶⁹ Jean-Pierre DEDIEU, "La Nueva Planta en su contexto ... ", p. 138.

Consell de Castella, especialment, son constants. És evident que les reformes toquen punts fonamentals, que modifiquen l'equilibri dels poders dins l'Estat i el balanç entre l'Estat i la resta d'esferes jurisdiccionals. Dedieu palesa que tal evolució resultà insuportable per a una part de la classe política, que dominava els consells. Per tant, front als que veuen un procés castellanització de la Corona d'Aragó, aquest autor subratlla que va ser un reformisme estatal que també va anar contra una bona part de les tradicions castelles. Fins i tot, destaca, el rei no pogué anar tant lluny com pensava. De nou, en contraposició amb aquells autors que asseguren que l'afermament del absolutisme s'estengué al llarg del segle XVIII de manera uniforme, Dedieu apunta que, després del 1724, el ritme de les reformes decau notablement, deixant el programa de Felip V a mig fer. Tanmateix, bona part de la política dels seus successors consistirà precisament en completar-ho, en tornar a posar dempeus institucions que el fundador de la dinastia no havia aconseguit consolidar, en desenvolupar aspectes que restaven en una fase embrionària. Les resistències portaran tanmateix a prendre consciència que per a superar-les calia transformar en profunditat la ideologia política subjacent, és a dir, provocar una vertadera revolució cultural. Felip V assentà, per la seva part, les bases sobre les quals restà el govern de la monarquia durant tot el segle.⁷⁰

2.7. JAUME TORTELLA CASARES (2000): La Nova Planta cultural

Al mateix any, Jaume Tortella Casares analitza quines implicacions tingué la Nova Planta a l'àmbit cultural a nivell espanyol. Malgrat això, en primer lloc, a diferència de l'autor anterior, apunta que un cop la nova dinastia arribà al tron, legitimada per la victòria militar i política, hagués pogut emprendre reformes profundes arreu del regne de manera immediata. Nogensmenys, totes aquelles que emprengué, i malgrat que algunes fossin dràstiques, vingueren acompanyades d'evidents continuïtats amb la línia austríaca precedent. Aquest fet, segons l'autor, fou possible perquè el país ja estava immers en un ampli i dinàmic procés de recuperació del declivi, iniciat durant el darrer quart del segle anterior, precisament quan regnava el darrer Habsburg. Tots els nous canvis es farien amb prudència, i gairebé sempre aplicant criteris, mètodes i

---

⁷⁰ Jean-Pierre DEDIEU, "La Nueva Planta en su contexto ...", pp. 139.

estructures que tanmateix havien estat assajades al país matriu dels nous monarques, França. És a dir, amb una marcada tendència al creixent absolutisme i centralisme que ja havia caracteritzat l'exercici de poder per part del Rei Sol. Així doncs, part del camí cap a la recuperació ja havia estat fet per la darrera dinastia, i els nous governants es trobaren amb uns fonaments que apuntaven a un creixement i reconstrucció, especialment als sectors productius bàsics i de recursos humans. Tanmateix, no fou tant així en el terreny polític, administratiu i d'estructuració de l'Estat, on algunes de les primeres mesures polítiques empreses per Felip V estigueren marcades per la dràstica modificació de lleis i furs per als diferents territoris del regne que havia de governar. Particularment, en aquelles zones que havia trobat, durant la guerra, les majors resistències envers el que ell considerava els seus legítims drets dinàstics.⁷¹

Tortella Casares subratlla les dues principals visions confrontades entorn de la Nova Planta. Per a una part important dels analistes del període, la legislació dels decrets de Nova Planta significava el càstig i la imposició implacable d'un poder que havia sigut conquerit per les armes. Per tant, els territoris de la Corona d'Aragó havien d'ésser sotmesos a una enèrgica correcció i sancionats per llur rebel·lia. D'altra banda, altres estudiosos prefereixen veure-hi un afany d'homogeneïtzació dels regnes que entroncaria amb la particular visió d'Estat en la línia que ja havia tractat d'establir Olivares d'un regne regit per lleis úniques i universals, lliure de drets forals diferenciadors, i amb una administració centralitzada, a fi d'afavorir i incrementar l'eficàcia i el control. En realitat, segons l'autor, ambdues òptiques historiogràfiques son compatibles i es podria dir que complementàries. Si bé resulta irrisori pretendre que Felip V no actués amb ressentiment envers aquells que foren els seus enemics durant aquella llarga guerra, tampoc es pot menystenir que els seus consellers, fortament influïts per la política centralista, volguessin accentuar les mesures igualadores, emanades d'una filosofia absolutista ben estesa arreu d'Europa. Ambdues facetes d'un mateix projecte varen conviure per una mateixa finalitat: la consolidació del poder monàrquic i l'eficàcia d'una administració que incloïa un bon nombre de territoris poc cohesionats. La Nova Planta fou, per tant, a més d'una "vendetta", una

---

⁷¹ Jaume TORTELLA CASARES, "Legislación en el cambio dinástico: La nueva planta cultural", *Manuscrits: Revista d'història moderna*, n. 18, 2000, pp. 141-142. Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=108307> (consultat el 10 de maig del 2020)

opció política plenament immersa en el creixent poder absolutista dels Borbons a ambdues bandes dels Pirineus.⁷²

D'altra banda, segons l'autor, la "Nova Planta cultural" seria la política cultural derivada dels decrets de Nova Planta, que seguiria les mateixes pautes emmarcades en la tendència absolutista i centralitzadora de la nova dinastia borbònica. La creació d'Acadèmies, de la Reial Biblioteca i d'altres organismes culturals, sota la protecció de la corona, constituïrien allò que ell anomena la "Nova Planta cultural", és a dir, una xarxa d'institucions amb l'objectiu d'estendre el control de la monarquia a tots els àmbits del poder.⁷³ Tortella Casares apunta que la realitat no permet respostes taxatives sobre si aquestes mesures foren motivades per una preocupació genuïna per la cultura, o bé es tractà simplement d'exercir l'absolutisme fins i tot en els àmbits espirituals i intel·lectuals. Possiblement, diu, algun dels legisladors, consellers, o polítics responsables d'aquest cos de doctrina jurídica foren moguts per inquietuds merament relacionades amb foment de la cultura. Emperò, sembla ineludible que la creació d'organismes privilegiats en aquest àmbit fou, durant la primera meitat del segle XVIII, tan estricta i precisa que resulta impossible desvincular-la de la resta de polítiques, totes elles entrelligades en la tendència absolutista.⁷⁴

Amb la creació d'aquest concepte, Tortella Casares destaca, doncs, que no es poden separar les accions política, social, econòmica o de l'administració de l'Estat, d'aquelles relatives a la cultura. És important considerar, diu, que totes responen, bé a un disseny general perfectament estructurat, o bé a un desig que presideix, d'una manera més o menys difusa o concreta, totes i cadascuna de les decisions que s'adopten. Així doncs, quan la voluntat de Felip V, vencedor de la contesa dinàstica, reorganitza l'Estat, mitjançant un extens cos legal, en el que destaquen per la seva contundència els decrets de Nova Planta, no sembla pas raonable pensar que les decisions jurídiques, preses simultàniament al terreny genèric de la cultura, obeïren a diferents propòsits. Ben al contrari, és palès, segons l'autor, que existí un objectiu comú cap al que apuntaven totes les accions del nou monarca: l'absolutisme. Per tant, si, pel seu

---

⁷² Jaume TORTELLA CASARES, "Legislación en el cambio dinástico ...", p. 143.

⁷³ Jaume TORTELLA CASARES, "Legislación en el cambio dinástico ...", p. 141

⁷⁴ Jaume TORTELLA CASARES, "Legislación en el cambio dinástico ...", p. 145

absolutisme centralitzador i homogeneïtzant, destaquen aquests decrets de reorganització de l'administració dels regnes, també sembla lògic considerar com "Nova Planta cultural" el conjunt de lleis que, en idèntics períodes, s'aproven amb objectius evidents d'imperi sobre les arts, sobre el pensament i sobre la informació.⁷⁵

2.8. CARLOS MARTÍNEZ SHAW (2001): Consolidació de la tendència dins l'àmbit estatal

Si a la dècada del 1980, Carlos Martínez Shaw se centrà en l'anàlisi de les conseqüències al Principat de l'arribada dels Borbons, al 1998 ampliarà la seva valoració al conjunt de l'Estat espanyol dins del *Manual de Historia de España* dirigit per Javier Tusell. Val a dir, que en aquesta manual, de la mateixa manera que Molas Ribalta i Lynch en la dècada anterior, també subratllarà la instauració d'un nou sistema de govern que concentra les decisions polítiques en les secretaries d'Estat. Talment, també veurà en les figures dels intendants una manera de controlar més efectivament les províncies i d'assentar la superioritat de l'Estat. Tanmateix, en la mateixa línia que Fernández Díaz dins la mateixa dècada, destaca que la revisió de la constitució federal d'Espanya fou molt més profunda d'allò que s'havia atrevit a imaginar Olivares, mercès especialment al dret de conquesta esgrimit davant els estats rebels de la Corona d'Aragó. Tot i així, diu, no es procedí pas a la completa homogeneïtzació institucional del territori, ans solament a la abolició del sistema foral de cada un dels regnes i la implantació d'un nou règim que respongués a les exigències de l'absolutisme il·lustrat.⁷⁶

En la mateixa línia, Martínez Shaw repassarà els encerts de l'arribada de la nova dinastia dins del manual *Felip V* que escriuria ensems amb Marina Alfonso Mola. En aquest manual, l'autor insisteix, com quan abordà l'àmbit exclusivament català, en la relació entre l'arribada de l'absolutisme borbònic a Espanya i el context europeu setcentista. Paral·lelament, emperò, començarà a posar l'accent sobre un dels elements que seran més característics de la dècada següent tal com hem vist en l'autor anterior, l'àmbit cultural. Segons Martínez Shaw, el primer èxit de Felip V fou la

---

⁷⁵ Jaume TORTELLA CASARES, "Legislación en el cambio dinástico ...", p. 160.

⁷⁶ MARTÍNEZ SHAW, Carlos, dins de Javier TUSELL (dir), *Historia de España*, Grupo Santillana de Ediciones, Madrid, 1998, p. 369.

consolidació de la nova dinastia, un objectiu que no resultà gens fàcil d'assolir, atès que calgué superar una costosa guerra internacional lliurada en diversos fronts de batalla europeus i americans, una contesa civil dirimida a l'interior dels diferents regnes peninsulars i una posterior i complicada postguerra. En segon lloc, ho fou la centralització de les decisions i l'enrobustiment del poder polític, ambdós característics de l'absolutisme setcentista. Aquesta mesura, considerada la més radical i transcendent, no fou el fruit d'un projecte deliberat, ans la conseqüència de la derrota de l'opció austriacista, abraçada per bona part dels territoris de la Corona d'Aragó. La determinació que en derivaria, ensems amb la pèrdua de les províncies flamenques i italianes, aplanà el camí envers la supressió dels Consells territorials (Aragó, Flandes, Itàlia) i la consagració del Consell de Castella com l'únic òrgan col·legiat competent en matèria de política interior. Així doncs, el sistema polisinodial fou arraconat i substituït pel més pràctic i eficaç de les secretaries d'Estat, que assentaven les bases per a la futura aparició, ja fora del seu regnat, d'un autèntic Consell de ministres i de la figura del primer ministre com a darrer responsable davant del rei del govern de la Monarquia. Paral·lelament, la racionalització administrativa impulsava la implantació de les capitaniaes generals, les audiències i les intendències. La reforma abraçaria tanmateix l'àmbit financer amb la simplificació del mapa duaner, la reorganització de les cases de moneda i la revisió del sistema de recaptament d'impostos, encara que sense procedir a una vertadera reforma del sistema fiscal, que, si per la Corona d'Aragó progressà mercès a la implantació de la contribució única, tot just afectà a l'antiquat i heterogeni organigrama contributiu de la Corona de Castella. I, de la mateixa manera que la reforma fiscal quedava com assignatura pendent per als regnats successius, la intervenció del règim municipal tampoc es pot considerar favorablement, atès que, si bé afectà ben poc als pobles castellans, produí efectes negatius als municipis de la Corona d'Aragó, especialment a Catalunya, on els elements populars que li conferien una certa aureola democràtica, foren preterits a favor de la presència dels regidors aristocràtics o en possessió del fur militar.⁷⁷

---

⁷⁷ MARTÍNEZ SHAW, Carlos, ALFONSO MOLA, Marina, *Felipe V*, Arlanza Ediciones, Madrid, 2001, pp. 296-297.

La política exterior de Felip V estigué condicionada per la doble consciència de l'excessiu rigor de la Pau d'Utrecht i de la necessitat de dotar-se dels mitjans per a una millor defensa d'un Imperi que encara superava territorialment la resta de potències europees. En aquest sentit, la política militar i naval de Felip V constituí un èxit rotund, atès que els seus resultats més evidents foren la creació d'un poderós exèrcit i la reconstrucció d'una important marina de guerra. A aquests instruments cal afegir-hi una diplomàcia renovada que, si bé solament instaurà dues dinasties borbòniques a Nàpols i Parma, i no pogué pas aconseguir la devolució de Gibraltar i Menorca, acabaria obtenint la revisió de les clàusules comercials d'Utrecht i la preservació de les Índies malgrat la constant pressió britànica. Malgrat això, l'endarreriment econòmic fou un altre dels factors que estigueren presents en la consciència dels primers ministres reformistes. Encara que l'atenció a l'agricultura i la ramaderia es feu més vigilant als següents regnats, l'època de Felip V ja fou capaç de dur a terme algunes iniciatives que haurien de tenir continuïtat durant la segona meitat del segle, com ho foren, entre d'altres, l'execució d'obres públiques i l'adopció de mesures proteccionistes. Naturalment, no es pot dir que la recuperació demogràfica i econòmica, ja perceptibles en aquesta primera meitat de segle, fos fonamentalment fruit d'aquestes mesures. En canvi, sí es pot afirmar que la política del primer borbó contribuí a crear un marc favorable per al creixement del conjunt de l'economia espanyola. Sens dubte, es tractà d'un creixement permès per unes estructures heretades del passat, ja que no s'abordaren ni la reforma fiscal ni la transformació del sistema de propietat i tinença de la terra, ni la liberalització dels intercanvis. Tanmateix, s'intentà preservar l'ordre social tradicional, de manera que només molt gradualment es pot percebre un cert procés de mobilitat ascendent entre la burgesia comercial, els gremis o la pagesia. Aquest creixement sense desenvolupament es seguí al llarg de la centúria.⁷⁸

Pel que fa a l'àmbit cultural, malgrat que es degué en bona part a les iniciatives dels savis preil·lustrats de la centúria anterior (els *novatores*), tant al rei com els seus ministres se'ls hi atribueix la protecció i reconducció d'un moviment cultural de caire progressista que es consolidarà al llarg de la centúria, i farà eclosió al regnat de Carles

---

⁷⁸ Carlos MARTÍNEZ SHAW, ALFONSO MOLA, *Marina, Felipe V ...*, pp. 297-298.

III. D'altra banda, si la Inquisició segueix a l'aguait o la política cultural manifesta alguna incoherència o arbitrietat, de cap manera son exclusius del regnat de Felip V, ans es manifestarien durant tot l'Antic Règim.⁷⁹

Per concloure, Martínez Shaw afirma que el regnat de Felip V inaugura talment la política reformista espanyola, que la maduresa del regnat de Carles III no s'hagués assolit sense les llavors sembrades en aquesta etapa fundacional. La Monarquia de Felip V (tant en el terreny de la racionalització administrativa, com en el de l'orientació de la política internacional, el foment de l'economia o la difusió de la Il·lustració) complí amb la missió històrica de posar els fonaments i assenyalar els camins que havia de recórrer el reformisme il·lustrat a l'Espanya del segle XVIII.⁸⁰

2.9. RICARDO GARCÍA CÁRCEL (2002): Primeres veus contra els victimistes

L'any 2002, Ricardo García Cárcel coordina un manual sobre la història d'Espanya del segle XVIII que titula *La España de los Borbones*. A la introducció, enumera les principals novetats de la Espanya dels Borbons respecte la dels Àustries, on, malgrat compartir i fins i tot basar part del seu escrit en les idees d'alguns dels autors que hem vist en l'àmbit català, llença una crítica contundent envers les aportacions d'una part de la historiografia d'aquests territori durant els darrers anys. De bell antuvi, assenjala que la primera i principal novetat que suposà el canvi de dinastia al tron espanyol és el triomf de l'Espanya vertical, de l'Estat-nació Espanya sobre l'Espanya horitzontal dels Àustries.⁸¹

García Cárcel diu que la introducció dels Borbons, a partir de 1714, representà novetats transcendents en l'àmbit polític, fiscal i cultural. Per contra, subratlla que el terme "fi de la nació catalana" ha estat posat en qüestió durant els darrers anys, i ofereix una imatge excessivament victimista de la situació de la Corona d'Aragó després del 1714. De la mateixa manera que Martínez Shaw, l'autor destaca, en primer lloc, que Felip V no tingué en principi cap voluntat de modificar la situació existent en

---

⁷⁹ Carlos MARTÍNEZ SHAW, ALFONSO MOLA, Marina, *Felipe V ...*, p. 298

⁸⁰ Carlos MARTÍNEZ SHAW, ALFONSO MOLA, Marina, *Felipe V ...*, p. 299

⁸¹ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España. Siglo XVIII: La España de los Borbones*, Cátedra, Madrid, 2002, p. 13.

el moment de la seva arribada a Espanya. La repressió fou la conseqüència indesitjable de la guerra, i la guerra la derivació de la infidelitat al rei per part d'uns regnes. En segon lloc, la política de racionalització administrativa pròpia del reformisme borbònic s'hagués desenvolupat sense els traumes que la pròpia repressió generà. En tercer lloc, la Nova Planta solament pretenia evitar mitjançant una vigilància atenta el ressorgiment d'una oposició a la dinastia i a l'Estat absolutista, i aconseguir els objectius que aquest Estat portava segles perseguint: accentuar el control monàrquic sobre els regnes, aconseguir una administració més racional i eficient, fomentar les fonts de riquesa i retornar al país la seva categoria de primera potència entre les nacions europees. En quart lloc, mai s'aplicaren les mesures radicals que sí s'estudiaren: l'assimilació pura i simple dels regnes aragonesos a la Corona de Castella. I, finalment, malgrat una mesura tant traumàtica com fou l'abolició de tot l'entramat jurídic en funcionament des de feia segles, el nou sistema fou capaç de generar uns mecanismes d'adaptació que anaren guanyant una adhesió cada cop més generalitzada.⁸²

Des del punt de vista fiscal, l'autor contraposa les crítiques de bona part de la historiografia catalana mitjançant arguments en línia amb les tesis de Martínez Shaw. Segons García Cárcel, aquests autors eludien la qüestió de l'exempció fiscal, al gravar les propietats i no els propietaris. Tanmateix, l'import, certament feixuc al principi per una estimació falaguera de la riquesa dels regnes aragonesos, gairebé no fou revisat al llarg del segle i la pressió fiscal fou cada cop menor, fet que motivarà elogis com el de Miguel Zabala y Auñón dins la seva *Miscelánea económico-política* (1732). Finalment, el règim fiscal dels regnes orientals presentà una transparència i una simplificació molt superior a la que oferí Castella al llarg del segle.⁸³

Des del punt de vista cultural destaca que les majors crítiques cap als Borbons s'han centrat en la creació de la Universitat de Cervera i la repressió lingüística del català. L'autor assenyala que la suposada intenció punitiva que implicaria la creació de Cervera el 1717 és qüestionable, car pot atribuir-se a la voluntat reformista d'una situació universitària calamitosa i l'afany de poder de la Companyia de Jesús. Respecte

---

⁸² Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, p. 14.

⁸³ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, p. 15.

l'àmbit lingüístic, García Cárcel assenyala que és on s'ha projectat més el victimisme cultural. Tanmateix, l'autor assegura que s'han atribuït al regnat de Felip V moltes coses que no son de la seva responsabilitat. El testimoni més directe de la repressió lingüística del català és la Reial Cèdula d'Aranjuez de 1768, molt posterior a Felip V. El català es mantingué com llengua de l'ensenyament primari al llarg de la primera meitat del segle. Els plans de castellanització educativa es produeixen a partir del 1770. El 1727, els prelats del Principat disposaren que no es permet explicar l'Evangelí en una altra llengua que no sigui la catalana. D'altra banda, les reedicions d'obres clàssiques, com les 24 reedicions de Turmeda al segle XVIII, testimonien la força del català envers els tòpics de la decadència. Igualment, la continuïtat de la literatura catalana queda reflectida en els escrits de múltiples escriptors, i les defenses de l'idioma es multipliquen, mentre se segueixen publicant diccionaris catalans. Segons García Cárcel, la cronologia de la decadència del català és molt anterior al segle XVIII. I, d'altra banda, la castellanització, que no implica forçosament la repressió del català, cal estudiar-la en els seus diferents àmbits, atès que la cronologia de cadascuna de les diverses vies de projecció lingüística no es coincident i, per descomptat, la frontera identitària entre l'austriacisme i el borbonisme no és lingüística.⁸⁴

La nova dinastia també implicarà per l'autor la radicalització dels problemes d'estranyament entre Castella i Catalunya, que es venien arrossegant des del segle XVII. La Guerra de Successió generà una estela de recels i desqualificacions entre castellans i catalans que ha perdurat durant molt de temps. L'exaltació d'Espanya per part dels intel·lectuals borbònics la primera meitat del segle XVIII transpirarà inequívocament antipaties envers Catalunya. Malgrat això, García Cárcel assenyala que aquesta actitud cap a Catalunya canviaria a la segona meitat del segle XVIII. Progressivament, s'aniria imposant l'admiració per la capacitat econòmica dels catalans. Per la seva banda, els catalans, òbviament, visqueren la peripècia final de la guerra com una tragèdia, i la repressió fou molt dura. L'històric constitucionalisme quedà derogat. Hi hagueren maquis actius contra els Borbons, representats per personatges com Pere Joan Barceló, àlies Carrasplet, entre d'altres. Altres catalans

---

⁸⁴ Ricardo GARCÍA CÁRCCEL (coord.), *Historia de España ...*, p. 16.

s'exiliaren, i la majoria caigué en una profunda depressió que se saldaria amb un notable escepticisme en els seus plantejaments de futur.⁸⁵

L'entrada dels Borbons tanmateix implicarà el desenvolupament de la Il·lustració que, de la mateixa manera que Martínez Shaw, l'autor situa a principis del regnat de Felip V. També implicà, diu, importants novetats en l'estratègia internacional. La modificació de la política internacional dels Borbons respecte als Àustries radica en que, si durant el govern dels Àustries la dialèctica internacionalista es mogué entre els reputacionisme i el pacifisme, amb els Borbons Espanya ha deixat d'ésser una potència internacional i el seu objectiu és, abans de tot, intentar recuperar quelcom d'allò perdut a Utrecht.⁸⁶

Finalment, i amb contrast amb Fernández Díaz i Giménez López, l'autor apunta que la trajectòria dels Borbons durant el segle XVIII plantejà que va posar als espanyols en el difícil dilema entre optar per l'alternativa francesa o l'alternativa tradicionalista. Mentre que en la Guerra de Successió triomfà l'aposta per França, a principis del segle següent, arran de la Guerra d'Independència, es faria palès que el punt de vista caciquil i nacionalista espanyol encara seguia ben viu. En tot cas, al llarg del segle XVIII aquella Espanya que sorgí de la Nova Planta es consolidà plenament. La Guerra d'Independència serví per posar a prova la unitat nacional i dotà del concepte de pàtria o de nació al concepte d'Estat previ. Per tant, el vell concepte d'Espanya com un mer àmbit territorial de l'època medieval que s'havia carregat de valors al llarg dels segles XVI i XVII en ple debat comparatiu amb els altres països europeus, al segle XVIII s'articula com Estat-nació, adquireix noves connotacions entre el debat funcionalista respecte al paper desenvolupat a Europa i adoptaria un bel·ligerant sentiment patriòtic al moment de la gran prova del 1808.⁸⁷

---

⁸⁵ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, pp. 16-17.

⁸⁶ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, pp. 18-20.

⁸⁷ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, p. 22.

2.10. AGUSTÍN GONZÁLEZ ENCISO (2004): Un balanç limitadament positiu

L'any 2004 Agustín González Enciso estudia el regnat de Felip V dins del manual *Historia de España en la Edad Moderna* coordinat per Alfredo Floristán. En primer lloc, l'autor insisteix que en cap cas la guerra fou una lluita entre Castella i Aragó. En aquest sentit, el conflicte no té res a veure, per exemple, amb els moviments secessionistes de la crisi del segle XVII. De fet, allò que més anhelava l'Arxiduc era entrar a Madrid. Tanmateix, no fou pas proclamat rei d'Aragó exclusivament, ans Carles III, segons la numeració dels reis espanyols. González Enciso apunta que la memòria posterior ha deixat una sensació d'oposició entre ambdues Corones, més especialment en el cas de Catalunya. Les raons que es poden adduir per a explicar aquesta postura es recolzen en la sensació aragonesa de país derrotat: els furs perduts, els virreis substituïts per capitans generals, la presència de la tropa durant bastants anys i el record d'algunes especials destruccions fetes pels vencedors definitius, així com l'assalt final a Barcelona, han alimentat una visió secessionista que respon poc a la realitat. La pèrdua dels furs, encara que realitzada en un moment inoportú, segurament hagués acabat essent la realitat, diu l'autor, atès que responia a l'ideal de l'època. En tot cas, no es pot pas dir que la nova situació perjudiqués als antics territoris forals. El segle XVIII és l'època de llur esplendor i, tret d'alguna excepció, l'enteniment amb el govern de Madrid fou sempre bo. Des de la perspectiva del mateix segle XVIII, els problemes de la guerra de Successió foren superats força aviat. D'altra banda, destaca que no és pas sobrer recordar que el progressiu absolutisme del segle afectà també a tots els territoris espanyols i americans.⁸⁸

Des d'una perspectiva més àmplia, diu, la guerra de Successió espanyola es presenta com una solució de continuïtat, com un esdeveniment integrador de diversos aspectes que ja estaven en joc, i es conjugarien per tal de crear un nou país. Val a dir, que aquest fet no fou provocat arran de l'arribada de la nova dinastia, com la historiografia tradicional francesa ha explicat sempre. Les "llums", per González Enciso, ja eren

---

⁸⁸ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "Los reinados de Felipe V y Fernando VI (1700-1759)", cap. 22, dins de Alfredo FLORISTAN (coord.), *Historia de España en la Edad Moderna*, Editorial Ariel, Barcelona, 2004, pp. 588-589.

presents a Espanya i es continuarien desenvolupant durant els anys següents. Senzillament, la guerra, com a esdeveniment excepcional, actuà com a catalitzador de les tensions i aspiracions de molts espanyols, sobretot d'aquells que esperaven un canvi. Per tant, aquesta idea ja existia en el pensament dels darrers anys del regnat de Carles II, i es pot suposar que les forces que el propugnaven haguessin operat fins i tot sense guerra. Nogensmenys, en aquest escenari la guerra incidí amb una intensitat diferent. El canvi al sistema de govern esdevingué encara més necessari quan s'hagué de dirigir un conflicte, car aconseguir recursos es feu més urgent. Les reformes en aquesta línia (prioritat a les secretaries per davant dels Consells, canvis a la Hisenda, reformes de l'exèrcit) esdevingueren inevitables. A més, el fet que la dinastia fos nova facilitaria els canvis i mesures preses sense tenir en compte les situacions de privilegi heretades, tal com reflexa la política procliu a minvar el poder de l'alta noblesa. Tot plegat doncs afavorirà el canvi social.⁸⁹

Segons González Enciso, cal tenir tot això en consideració per tal d'entendre que la influència francesa no fou decisiva. Fou important, encara que romangué limitada tant en el temps com pel que fa a les mesures que es prengueren. En general, el procés reformista fou lent, i probablement el canvis més bruscs foren aquells que s'efectuaren durant la guerra respecte el sistema de govern. El canvi rebaixà la personalització del govern en el monarca i afavorí un sistema més tècnic. Val a dir, que si Felip V hagués hagut de decidir sobre tots els assumptes de govern, el seu regnat hagués estat un gran fracàs, car la major part del temps fou incapaç de prendre cap decisió per les seves nombroses depressions que cada cop esdevingueren més fortes. Solament hagué de decidir sobre política exterior, on Espanya recuperà posicions, encara que no sempre fossin en la millor direcció.⁹⁰

A diferència de la resta d'autors que hem vist a partir del canvi de segle, González Enciso subratlla que, al segle XVIII, seria la lluita entre antics i moderns, que ja es palesava en els ambients culturals i científics de finals del segle XVII, la que s'ampliaria a tots els terrenys, inclosos l'administratiu i l'econòmic. El reformadors pretenien començar una nova època, tractant d'impugnar les idees comunes basades en l'error.

---

⁸⁹ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "Los reinados de Felipe V ...", p. 589.

⁹⁰ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "Los reinados de Felipe V ...", p. 590.

Per tant, des d'aquesta perspectiva, l'Espanya de Felip V és una Espanya diferent on es poden assajar projectes que fins aleshores semblaven menys realitzables. Des de la perspectiva internacional, emperò, la guerra també suposà l'obertura d'un nou escenari. La forta influència francesa, palesa des dels darrers anys del regnat de Carles II, augmentà durant la guerra, no solament per l'ajuda militar i política, ans per la influència en els assumptes econòmics que se centren, sobretot, en impedir el creixement de la indústria fora de l'àmbit militar i l'intent d'aprofitar-se del comerç amb Amèrica. Val a dir, que l'autor destaca que l'alternativa era igualment perillosa. El pacte de Gènova de 1705 implicava, si s'hagués dut a terme, la ingerència d'Anglaterra en els assumptes mercantils catalans, certament semblants a la influència que aquest país exercí a Portugal des del tractat de Methuen. Utrecht, d'altra banda, produí una situació intermèdia: França perdia, Anglaterra guanyava, encara que no tant com hagués aconseguit amb una victòria aliada, i Espanya mantenia allò fonamental. En tot cas, la pèrdua dels territoris europeus de la Monarquia tanmateix presentava alguns avantatges per a Espanya, car li permetia centrar-se en l'economia peninsular i americana.⁹¹

Malgrat que dins el manual *Historia de España en la Edad Moderna* González Enciso avalua positivament el balanç del govern del primer borbó, al 2003 publica un article on estudia l'Estat econòmic a la Espanya del segle XVIII. Dins d'aquest, l'autor ressalta que, especialment en l'àmbit econòmic, l'Estat absolutista tenia certes limitacions. Segons González Enciso, la major intervenció de l'Estat en la vida econòmica i la major centralització administrativa es veieren limitades quan s'assoliren dos límits aparentment insalvables al segle XVIII: determinats interessos privilegiats i determinada eficàcia burocràtica. Sembla que els privilegiats estaven disposats a cedir certs avantatges, però no a cedir l'avantatge. És a dir, donarien allò que fos precís, però sempre que el sistema els mantingués al seu lloc.⁹²

D'altra banda, la burocràcia semblà capaç de millorar els seus mètodes, però no de canviar-los dràsticament. L'autor qüestiona el fet que augmentar les exempcions o

---

⁹¹ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "Los reinados de Felipe V ...", p. 590.

⁹² Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "El "Estado económico" en la España del siglo XVIII", *Memoria y civilización: anuario de historia*, n. 6, 2003, pp. 138-139. Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1357866> (consultat el 10 de maig del 2020)

alliberar el trànsit de mercaderies suposés menys burocràcia. Tanmateix, establir un sistema cadastral era quelcom altament complex: entre 1707 i 1715 no solament es podia prendre aquest risc, ans semblava precís fer-ho. Més endavant la situació era molt diferent. Fou una llàstima, segons González Enciso, que la manca de reformes adequades en el moment oportú impedís que, arribat el moment, els ingressos de l'Estat es basessin en els mecanismes adequats que haguessin permès augmentar sense impedir el creixement econòmic i sense haver de recolzar-se en solucions monopolistes. En definitiva, a la fi del segle XVIII, malgrat les reformes, l'Estat era més mercantilista que abans, més intervencionista, inclinat, això sí, cap a un model més eficaç. Emperò, la falta de reformes més profundes i el fet de no modificar la vida política impediren que es traspassés el llindar que separa el model mercantilista, encara que ofereixi diverses avantatges als particulars, d'un model lliberal en el que el dret a aquestes avantatges es dona per fet.⁹³

2.11. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ (2009): Una croada contra els excessos interpretatius

L'any 2009, Roberto Fernández Díaz publicà un article dins de *La sociedad valenciana tras la abolición de los fueros* sota la direcció de Ricardo Franch Benavent. Aquest article, esdevindria la base del capítol 8 del seu llibre *Cataluña y el absolutismo borbónico. Historia y Política* (2014), mereixedor del premi nacional d'Història. Dins de l'article, Fernández segueix i profunditza algunes de les crítiques envers el discurs que titlla de "victimista" d'una part la historiografia catalana que aquí ja hem pogut veure en altres autors com García Cárcel i González Enciso. En aquest cas, emperò, Fernández també llençarà una dura crítica contra un sector de la historiografia que anomena "nacionalista espanyola", i que l'autor acusa de fer un estudi, tant esbiaixat com aquell de la historiografia "nacionalista catalana".

Així doncs, l'assaig historiogràfic de Fernández reflexiona al voltant d'alguns excessos interpretatius, inspirats per posicions polítiques nacionalistes, sobre les relacions entre Catalunya i l'absolutisme reformista a l'Espanya del segle XVIII. Aquestes reflexions, diu l'autor, tenen la intenció de manifestar que no és lícit alimentar historiogràficament ni

---

⁹³ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "El "Estado económico"... ", p. 139.

el “projecte nacional espanyol” ni el “projecte nacional català”. Fernández Díaz insisteix que no és lícit “fabricar” una determinada història d’Espanya i de Catalunya per a legitimar una específica posició política sobre com ens agradaria que fos l’estructura política de l’Espanya actual i futura, com tampoc ho és subordinar allò que “fou” el passat en nom de legitimar allò que “hauria de ser” el present-futur segons el credo ideològic personal. Pensar històricament en les societats, assenyala l’autor, fent referència a Vilar, no implica fabricar un coneixement esbiaixat i interessat del passat per a posar-lo al servei de determinats projectes polítics del present, per molt lícits que aquests siguin políticament parlant. L’ús legítim de la historiografia per a l’aprenentatge polític i social dels ciutadans no s’ha de confondre amb la seva utilització manipulada per a la mobilització sentimental patriòtica.⁹⁴

Talment, Fernández Díaz mostra el seu rebuig envers qualsevol intent de la historiografia nacionalista espanyola d’enaltir als Borbons a qualsevol preu i mitificar les actuacions de llurs governs fins a presentar-los com els vertaders i últims causants del desenvolupament econòmic i el progrés català, promovent així la creença política de l’ “ideal” que és per a Catalunya la seva “inevitable”(i per tant teleològica) integració a Espanya, tal com sembla “demostrar-ho” el mateix segle XVIII quan amb la supressió de les seves institucions “arcaiques”, la pràctica del centralisme “modern” i l’acceptació de la idea uniformista d’Espanya, propiciada per l’absolutisme borbònic, el Principat es projectà des d’aleshores per la sendera del vertader “progrés” i de la “modernitat”.⁹⁵

D’altra banda, l’autor recalca tanmateix el seu rebuig envers determinats postulats de la historiografia nacionalista catalana a qualsevol de les iniciatives dels governs borbònics i que situa, retrospectiva i anacrònicament, en les restes del derrotat austriacisme, una “modernitat” que mai hagués hagut de ser truncada pel “retrògrad” absolutisme. Un nacionalisme que sovint crea mitificacions sobre l’abast de la tasca de la seva pròpia societat, centrant l’evident identitat diferencial catalana en la seva “especial” ètica del treball, que converteix de fet en una veritat essencial, ancestral i

---

⁹⁴ Roberto FERNÁNDEZ, “Cataluña y el absolutismo borbónico” dins de Ricardo FRANCH BENAVENT (dir. congr.), *La sociedad valenciana tras la abolición de los fueros*, Institució Alfons el Magnànim, 2009, p. 96. No obstant això, nosaltres treballem amb una versió borrador i citarem segons aquesta.

⁹⁵ Roberto FERNÁNDEZ, “Cataluña y el absolutismo borbónico ...”, pp. 96-97.

inmutable, que implícitament ho explica tot en última instància. Un nacionalisme que alimenta de tal manera, mitjançant el reforçament del discurs històric, la idea victimista que amb molt poc temps ha afavorit als catalans envers la resta d'una Espanya que, per la seva pròpia essència nacional castellanista, sempre serà, segons aquesta posició, inevitablement centralista i uniformista. Un nacionalisme que tendeix a forçar una interessada interpretació del passat per tal d'alimentar d'aquesta manera la idea política (sens dubte legítima) que res serà possible fins que es disposi d'un Estat plurinacional o d'un Estat exclusiu i independent. Un nacionalisme que sovint crea una interpretació contrafactual de la història de Catalunya, que ve a dir que si hagués guanyat l'opció austriacista tot hagués anat òbviament millor per a Catalunya i per a Espanya, tal com ocorregué a l'Anglaterra parlamentària.⁹⁶

Per tant, Fernández planteja que la historiografia no ha d'ésser concebuda com una arma per a la mobilització patriòtica i sentimental, ni tampoc com un discurs de justificació legitimadora d'ideologies de present. Per aquest darrer autor, la història ha d'ésser concebuda com un instrument científic per a l'aprenentatge en llibertat dels ciutadans. Hem de treure'ns les ulleres de l'apriorisme ideològic i substituir-les per les lents de la ciència, que obliguen a seguir les regles del mètode científic que requereixen, si més no, no faltar a l'empirisme, no simplificar, i no dir veritats a mitges. Fent això, Fernández assegura que serà possible que aconseguim assolir la plenitud de la objectivitat i la veritat històrica, o bé hi estarem més a prop que si no ho fem.⁹⁷

2.12. CONCLUSIÓ SOBRE L'ÀMBIT ESTATAL: Contradiccions que cal valorar

Així doncs, hem pogut veure com a l'ampliar la perspectiva fins a l'àmbit estatal, no solament ens hem trobat amb visions contrastades respecte aquells autors que s'han centrat dins dels límits del Principat, ans crítiques obertes contra aquests en alguns casos. Tanmateix, molts dels autors que han estudiat les reformes de Felip V des de l'àmbit estatal, també han subratllat que aquestes reformes no solament afectaren als territoris de la Corona d'Aragó, ans també a bona part del sistema institucional castellà. En aquest punt, valdria la pena destacar que, mentre que Sales i Folch

---

⁹⁶ Roberto FERNÁNDEZ, "Cataluña y el absolutismo borbónico ...", pp. 97-98.

⁹⁷ Roberto FERNÁNDEZ, "Cataluña y el absolutismo borbónico ...", p. 98.

subratllava la guerra a l'exterior i la revolta a l'interior del Principat de Catalunya un cop s'instaurà un nou règim⁹⁸, Dedieu parla d'un regnat conflictiu tant a l'interior com a l'exterior de Castella⁹⁹.

Pel que fa a l'origen d'aquestes reformes i de la instauració de l'absolutisme a l'Estat espanyol, la gran majoria dels autors veuen que hi hagué una influència francesa importada per la nova dinastia, així com de les distintes corrents de pensament que arribaven des d'Europa. No obstant això, tampoc neguen que d'ençà del segle XVII, la Monarquia Hispànica ja havia mostrat certes tendències que permeten intuir que l'absolutisme hagués arribat a la Península per una via o per una altra, amb més o amb menys contundència. Val a dir, emperò, que no tots els autors atribueixen el mateix grau de determinació a un fet com a l'altre. En darrer lloc, i potser on hem trobat més contrastos, és en com les reformes posades en marxa pel primer borbó afectaren als territoris de la Corona d'Aragó i, més concretament, al Principat de Catalunya. Malgrat que en aquesta segona part, ampliada a l'àmbit estatal, no haguem arribat a cap autor que assegurí que la nova dinastia frenà les dinàmiques d'un poble que començava a experimentar uns canvis transcendents, trobem sobretot, en línia al primer anàlisi que em vist de Martínez Shaw, que la vitalitat social i econòmica del Principat venia de lluny, i no seria pas aturada per una reforma de caire polític i administratiu, encara que aquesta arribés talment a tots els sectors de la societat catalana. Tanmateix, altres autors asseguraran que, fins i tot, les reformes posades en marxa per Felip V, esdevindrien un engranatge clau per al desenvolupament del llevant peninsular.

Aquest és el cas, com ja hem vist, del primer autor que hem analitzat dins de l'àmbit estatal, Bustos Rodríguez. Per l'autor, independentment del caràcter punitiu de l'aplicació dels decrets de Nova Planta, que de fet relativitza en àmbits com el jurídic o lingüístic, sense mesures com l'eliminació de duanes o la posterior obertura cap al comerç amb les Índies, el creixement d'aquests territoris no hagués assolit pas les mateixes dimensions, malgrat que ja es poguessin trobar certes tendències que l'advenien des del darrer terç del segle XVII.¹⁰⁰ Tanmateix, apunta que l'arribada dels

---

⁹⁸ Núria SALES I FOLCH, "Frustracions i esperances ...", p. 32.

⁹⁹ Jean-Pierre DEDIEU, "La Nueva Planta en su contexto ...", pp. 139.

¹⁰⁰ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia ...", p. 116.

Borbons comportà una necessària modernització de l'exèrcit, així com del sistema fiscal, presidida per la instauració del cadastre, tant a Catalunya com les seves variants a resta dels antics territoris de la Corona d'Aragó. Segons Bustos Rodríguez, el cadastre esdevindria satisfactori per la Corona, tal com ho evidenciaria la seva exportació en forma de contribució única cap a Castella, encara que fos durant el següent regnat. Altrament, aquest fet demostraria que els castellans tampoc s'eximiren de les reformes posades en marxa per Felip V.¹⁰¹

Pel que fa als dos autors restants de la dècada del 1980, Molas Ribalta i Lynch, ambdós subratllen la importància que tingué l'entorn de Felip V a l'hora d'aplicar qualsevol tipus de reforma o de seguir cap mena de direcció política. Aquests governants *de facto*, malgrat que al principi fossin directament les seves esposes o els seus confidents, com és el cas d'Alberoni, esdevindrien un seguit de Secretaris d'Estat encarregats de dirigir les reformes i la política de la Monarquia. Val a dir, que aquest fet implicà que els nous alts càrrecs es deguessin cada cop més als seus èxits que al seu rang nobiliari, i això, des del punt de vista de la eficàcia de la maquinària de l'Estat espanyol, seria un element altament modernitzador. No obstant això, Lynch assegura que malgrat la positivitat que puguin implicar innovacions com aquesta, la nova dinastia per si sola no podia transformar una societat i economia espanyoles on, malgrat incorporar part de la petita aristocràcia als nous organismes, la gran noblesa seguia atrinxerada als seus dominis, que d'altra banda no estava disposada a cedir.¹⁰² Tanmateix, pel que fa al cas català, en la línia amb aquesta darrer aclariment, Lynch apunta que, malgrat que la Nova Planta suposà la imposició d'un Estat fort que esdevindria completament aliè a la concepció governativa dels catalans, Felip V cedí certes prerrogatives als antics territoris de la Corona aragonesa per tal de calmar el descontentament de llurs elits locals.¹⁰³

A partir de la dècada de 1990, els autors que hem tractat, amb diferents matisos, ens brinden un balanç positiu sobre l'arribada de Felip V al tron espanyol, així com de les reformes que se'n derivaren. Tal com apunta Fernández Díaz, i hem vist més amunt,

---

¹⁰¹ Manuel BUSTOS RODRÍGUEZ, "España, Portugal e Italia ...", p. 117.

¹⁰² John LYNCH, *El siglo XVIII ...*, p. 63.

¹⁰³ John LYNCH, *El siglo XVIII ...*, p. 62.

convenen en veure l'arribada de la nova dinastia fou albirada com una nova oportunitat per acabar amb les diferències lingüístiques i culturals dels diferents regnes de la Monarquia, així com les llibertats polítiques i prerrogatives judicials que, especialment els territoris de la Corona d'Aragó, gaudiren fins llavors. Nogensmenys, aquestes aspiracions d'una bona part del pensament castellà, que durant el segle anterior es veieren frustrades per la resistència d'aragonesos, catalans, valencians i mallorquins, esdevindrien relativitzades o bé desnaturalitzades per la mateixa pràctica política, que, a més d'unificar, volia modernitzar l'Estat mitjançant la introducció, per exemple, de noves figures d'inspiració francesa que poc tenien a veure amb la realitat castellana d'aleshores.¹⁰⁴

Tanmateix, a partir d'aquesta dècada, també es fa palès un interès creixent, no solament en les desafeccions que una part de la societat castellana mostrà envers el nou règim, ans en els propis debats que s'articularen dins dels reformistes del govern de Felip V, i que s'estendrien al llarg del segle XVIII. En aquest cas, Fernández Díaz destaca, com ja hem vist, la dicotomia entre reformistes, conservadors i lliberals.¹⁰⁵ Giménez López, per la seva banda, veuria que els debats més importants en el si del primer govern borbònic espanyol s'articularen entre civilistes i militaristes¹⁰⁶, mentre que, ja a la dècada següent, González Enciso els dividiria entre antics i moderns,¹⁰⁷ i García Cárcel, entre la alternativa francesa i l'alternativa tradicionalista.¹⁰⁸

Durant la primera dècada del segle XXI, exceptuant l'aportació de Tortella Casares, que estudia la prolongació de la Nova Planta fins al terreny cultural d'arreu de la Monarquia, i, per tant, no solament als territoris de la Corona d'Aragó, destaquem que, de la mateixa manera que les dues anàlisis més crítiques amb l'arribada al tron i posteriors reformes de Felip V per part de l'àmbit català les hem vist a partir de l'any 2000, també en aquesta dècada hem trobat els postulats que veuen amb més bons ulls la instauració de règim borbònic. En el cas de García Cárcel, a més de defensar la transcendència que suposà la introducció del Borbons a la Monarquia hispànica, com

---

¹⁰⁴ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...*, pp. 88-92, 209.

¹⁰⁵ Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Manual de Historia de España ...*, pp. 88-92.

¹⁰⁶ Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, "El debate civilismo-militarismo ...", p. 44.

¹⁰⁷ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "Los reinados de Felipe V ...", p. 590.

¹⁰⁸ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, p. 22.

ja hem vist, llença una crítica contundent envers les aportacions d'una part de la historiografia catalana durant els darrers anys, especialment pel que considera la seva visió "victimista", present, per exemple, en la designació dels fets de 1714 com "la fi de la nació catalana".¹⁰⁹ També seguiria aquesta crítica González Enciso, que, en clar contrast amb aquesta part de la historiografia catalana, apunta, com ja hem vist, que no es pot pas dir que la nova situació perjudiqués als antics territoris forals, ans el segle XVIII és l'època de llur esplendor.¹¹⁰ Seria en aquest context que hem anat veient, doncs, que Fernández Díaz publicaria la seva crítica al que ell anomena els "excessos interpretatius" tant de la historiografia "nacionalista catalana" com de la historiografia "nacionalista espanyola"¹¹¹.

Cal destacar, tanmateix, que sobretot a principis de la primera dècada estudiada, tant pel que fa a l'àmbit català com l'estatal, ens hem topat amb historiografies altament tancades en llur terreny, encara que, afortunadament aquesta tendència s'hagi anat disminuint a mesura que han avançat els anys. Com bé introdueix Fernández Díaz al seu *Homenatge a Pierre Vilar*, cal tenir en compte sempre una perspectiva més àmplia a la hora d'analitzar qualsevol esdeveniment històric, sobretot, com ja hem dit al principi, atenent que això brinda una comprensió molt més global i complerta de la Història. Cal no restringir-se pas solament a la "bombolla" del propi territori analitzat, ans comprovar com les tendències que s'hi desenvoluparen interactuaren en ambients que hi contrastin ja sigui contextual com temporalment. Molts dels autors analitzats destaquen que l'absolutisme borbònic fou tràgic o meravellós per als territoris estudiats. No obstant això, com bé perfila Dedieu, molts pocs han fet comparacions amb com aquesta experiència afectà a altres indrets del mateix continent europeu, per exemple. Creiem que aquest estudi seria molt necessari per tal d'aportar llum sobre moltes de les polèmiques vistes en aquest treball.

Finalment, tenint en consideració totes aquestes valoracions sobre què suposaren les reformes de Felip V, tant per la societat catalana com per la societat espanyola, consideraria que és important destacar que, essent un historiador en formació, saltant

---

¹⁰⁹ Ricardo GARCÍA CÁRCEL (coord.), *Historia de España ...*, p. 14.

¹¹⁰ Agustín GONZÁLEZ ENCISO, "Los reinados de Felipe V ...", pp. 588-589.

¹¹¹ Roberto FERNÁNDEZ, "Cataluña y el absolutismo borbónico ...", p. 96.

d'espalla en espalla dels gegants del gremi que hem anat veient en aquest treball, no puc afegir pas gaire més a les conclusions de l'anàlisi de Fernández Díaz, que capta i descriu molt acuradament la dicotomia que hem observat entre molts dels historiadors que hem anat veient en aquest treball. No obstant això, en línia amb altres autors com Tortella Casares, tanmateix, m'agradaria reivindicar la complementarietat que aporta la lectura dels contrastos entre els diversos autors que comprenen amb més parcialitat o ambivalència aquestes dues corrents historiogràfiques, que donen llur visió sobre què suposaren les reformes de Felip V tant per Catalunya com per la resta de l'Estat espanyol.

Considero que caldrà tenir ambdues corrents en compte, sobretot veient que a partir dels 2000 hem apreciat una tendència dels grans hispanistes de les últimes dècades a publicar manuals d'història orientats envers el gran públic sobre la història de Catalunya i d'Espanya.¹¹² És probable que aquests autors, tractant-se d'autèntics gegants de la historiografia d'aquests territoris, tinguin ben present aquestes contradiccions que, ben tractades, esdevenen interessantíssimes complementarietats que ens apropen a la naturalesa exuberant i polièdrica tant fascinant de la nostra disciplina. No obstant això, mercès a la realització d'aquest estudi, i especialment les aportacions de Fernández Díaz, és inevitable, en el millor dels casos, posar-ho en dubte.

D'altra banda, tenint en compte que tots aquests treballs romanen immersos en la ciència social, concretament la històrica, m'agradaria expressar, novament a favor de la visió de conjunt en els contrastos que ens han ofert tots aquests autors, el meu rebuig envers qualsevol mena de judici que reclami l'arraconament d'alguna o part de les anàlisis estudiades. Com a ciència, la Història tendeix a patir canvis a mesura que es desenvolupa en el temps. Per aquest motiu, em semblaria altament desafortunat excloure del nostre gremi cap mena de visió sobre qualsevol tipus d'esdeveniment històric, doncs, si en les ciències exactes els assajos i els errors de vegades han hagut

---

¹¹² Tenint en compte els resultats de la primera compilació bibliogràfica que hem comentat a la introducció, destaquem, entre d'altres: Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *España: Tres milenios de Historia*, Marcial Pons, Madrid, 2000; Pierre VILAR, *Una breve historia de Cataluña*, UAB, Barcelona, 2011; Josep FONTANA I LÁZARO, *La formació d'una identitat: Una història de Catalunya*, EUMO, Barcelona, 2014; Henry KAMEN, *Brevísima historia de España*, Espasa, Barcelona, 2015.

de ser represos de la paperera de la Història perquè alguna troballa ha corroborat que aquests no anaven mal encaminats o, fins i tot, no eren erronis, no veig pas per què no hauríem de tenir la mateixa consideració envers la ciència històrica. Especialment, quan la nostra, com bé sabem, ha estat de les que més s'ha tergiversat al llarg dels segles.

3. BIBLIOGRAFIA

ALCOBERRO I PERICAY, Agustí, “La Guerra de Successió espanyola als Països Catalans”, *Catalan Historical Review*, n. 3, 2009, pp. 197-211.

Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5305361>

(consultat el 10 de maig del 2020)

ANES ÁLVAREZ DE CASTRILLÓN, Gonzalo, *El Antiguo Régimen. Los Borbones*, Alianza, Madrid, 1975.

BUSTOS RODRÍGUEZ, Manuel, “España, Portugal e Italia”, cap. V, dins de Carlos MORETÓN ABÓN i Ángela Mª SANZ APARICIO (dirs.), *Gran Historia Universal*, vol. 8, Club Internacional del Libro, Madrid, 1987, pp. 113-146.

DEDIEU, Jean-Pierre, “La Nueva Planta en su contexto: Las reformas del aparato del Estado en el reinado de Felipe V”, *Manuscrits: Revista d’història moderna*, n. 18, 2000, pp. 113-139.

Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=108308>

(consultat el 10 de maig del 2020)

DOMINGUEZ ORTIZ, A., *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*, Ariel, Barcelona, 1976.

FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto, “Cataluña y el absolutismo borbónico” dins de Ricardo FRANCH BENAVENT (dir. congr.), *La sociedad valenciana tras la abolición de los fueros*, Institució Alfons el Magnànim, 2009, pp. 283-356.

FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto, *Manual de Historia de España*, vol. 4, Historia 16, Madrid, 1993, pp. 88-92, 169-227.

GARCÍA CÁRCEL, Ricardo (coord.), *Historia de España. Siglo XVIII: La España de los Borbones*, Cátedra, Madrid, 2002, pp. 13-40.

GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique, “El debate civilismo-militarismo y el régimen de Nueva Planta en la España del siglo XVIII”, *Cuadernos de historia moderna*, n. 15, 1994, pp. 41-76. Accessible a:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=123116> (consultat el 10 de maig del 2020)

GONZÁLEZ ENCISO, Agustín, “El “Estado económico” en la España del siglo XVIII”,
Memoria y civilización: anuario de historia, n. 6, 2003, pp. 97-139.

Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1357866>
(consultat el 10 de maig del 2020)

GONZÁLEZ ENCISO, Agustín, “Los reinados de Felipe V y Fernando VI (1700-1759)”,
cap. 22, dins de Alfredo FLORISTAN (coord.), *Historia de España en la Edad Moderna*, Editorial Ariel, Barcelona, 2004, pp. 565-608.

LYNCH, John, *El siglo XVIII*, Crítica, Barcelona, 1991 (versió original en anglès del 1989),
pp. 57-105.

MARTÍNEZ SHAW, Carlos, ALFONSO MOLA, Marina, *Felipe V*, Arlanza Ediciones,
Madrid, 2001, pp. 295-299.

MARTÍNEZ SHAW, Carlos, dins de Javier TUSELL (dir), *Historia de España*, Grupo
Santillana de Ediciones, Madrid, 1998, pp. 369-378.

MARTÍNEZ SHAW, Carlos, “La Cataluña del siglo XVIII bajo el signo de la expansión”,
cap. 1, dins de Roberto FERNÁNDEZ (ed.), *España en el siglo XVIII: Homenaje a Pierre Vilar*, Crítica, Barcelona, 1985, pp. 55-131.

MOLAS RIBALTA, Pere, *Manual de Historia de España*, vol. 3, Espasa Calpe, Madrid,
1988, pp. 367-377, 463-485.

NADAL I FARRERAS, Joaquim, “Les conseqüències de la guerra de successió”, cap. 8,
dins de *Conèixer la història de Catalunya*, vol. 3, ed. Vicens-Vives, Barcelona,
1983, pp. 111-128.

NADAL I FARRERAS, Joaquim, “L’organització política i administrativa sota els
borbons”, cap. 3, dins de Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ (dir.), *Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies*, vol. 9, Ed. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, 1980, pp. 95-137.

RIETBERGEN, Peter, *Europe: A Cultural History*, Routledge, Londres i Nova York, 1998.

SALES I FOLCH, Núria, “Frustracions i esperances de la Catalunya setcentista (1714-1789)”, cap. 1, dins de Albert BALCELLS (coor.), *Història dels Països Catalans*, vol. 3, EDHASA, Barcelona, 1980, pp. 15-87.

SIMON I TARRÉS, Antoni, “Postguerra i repressió. Les bases institucionals i administratives de l’absolutisme borbònic”, cap. 32, dins de Albert BALCELLS (dir.), *Història de Catalunya*, L’esfera de llibres, Barcelona, 2004, pp. 510-525.

TORRAS I RIBÉ, Josep M., “Los mecanismos del poder en el municipio catalan durante el siglo XVIII”, *Pedralbes: Revista d’història moderna*, n. 1, 1981, pp. 307-316.

TORTELLA CASARES, Jaume, “Legislación en el cambio dinástico: La nueva planta cultural”, *Manuscrits: Revista d’història moderna*, n. 18, 2000, pp. 141-160.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=108307>
(consultat el 10 de maig del 2020)

ALTRA BIBLIOGRAFIA CONSULTADA:

ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, “Felip V i Catalunya”, *Manuscrits: Revista d’història moderna*, n. 18, 2000, pp. 29-40.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=108312>
(consultat el 10 de maig del 2020)

DE CASTRO, Concepción, “El Estado español en el siglo XVIII: su configuración durante los primeros años del reinado de Felipe V”, *Historia y Política. Ideas, procesos y movimientos sociales*, n. 4, 2000, pp. 137-170.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=295750>
(consultat el 10 de maig del 2020)

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio, “Etapas de formación del Estado español”, *Chronica nova: revista de historia moderna de la Universidad de Granada*, n. 26, 1999, pp. 111-127.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=67704>
(consultat el 10 de maig del 2020)

- FAYA DÍAZ, María Ángeles (coord.) *Las ciudades españolas en la Edad Moderna: oligarquías urbanas y gobierno municipal*, KRK ediciones, Oviedo, 2004.
- FRANCO RUBIO, Gloria Angeles, “El ejercicio del poder en la España del siglo XVIII. Entre las prácticas culturales y las prácticas políticas”, *Mélanges de la Casa de Velázquez*, n. 35, 1, 2005, pp. 51-78.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1198408>
(consultat el 10 de maig del 2020)
- GARCÍA-BADELL ARIAS, Luis María, “Los primeros pasos de Felipe V en España: Los deseos, los celos y las primeras tensiones”, *Cuadernos de historia del derecho*, n. 15, 2008, pp. 45-127.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2926642>
(consultat el 10 de maig del 2020)
- MARTÍNEZ SHAW, Carlos, “Felipe V, un proyecto ilustrado para España”, *Ariadna*, n. 19, 2008, pp. 27-36.
Accessible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3677830>
(consultat el 10 de maig del 2020)
- MERCADER RIBA, J., *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1968.
- MERCADER RIBA, J.; DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.; HERNÁNDEZ, M., *Los Borbones. El siglo XVIII en España y América*, V. VIVES (dir.), *Historia de España y América social y económica*, vol. IV, Vicens-Vives, Barcelona, 1961.
- VILAR, P., “Les transformacions del segle XVIII”, NADAL I FARRERAS, J.; WOLFF, P. (dirs.), *Història de Catalunya*, Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1983.
- VICENT LÓPEZ, Ignacio María, “Felipe V y la Monarquía Católica durante la Guerra de Sucesión”, *Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna*, n.7, 1994, pp. 397-424. Accessible a:
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=164612> (consultat el 10 de maig del 2020)

4. ANNEX: La primera bibliografia.

A continuació adjunto el quadre bibliogràfic esmentat a la introducció. Les citacions no estan revisades, encara que poden servir com a referència per a futurs estudiants que vulguin estudiar qualsevol tema relacionat amb Felip V, les reformes borbòniques o el segle XVIII català i/o espanyol en general.

	Historiografia catalana	Historiografia espanyola	Historiografia estrangera
Abans 1980	<p>VICENS VIVES, J., Aproximación a la historia de España, Salvat, Madrid, 1952.</p> <p>MERCADER RIBA, J.; DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.; HERNÁNDEZ, M., <i>Los Borbones. El siglo XVIII en España y América</i>, V. VIVES (dir.), Historia de España y América social y económica, vol. IV, Vicens-Vives, Barcelona, 1961.</p> <p>SOLDEVILA, FERRAN, La Història dels Catalans, Ariel, Barcelona, 1961.</p> <p>MERCADER RIBA, J., <i>Felip V i Catalunya</i>, Edicions 62, Barcelona, 1968.</p> <p>SALVAT, J. (dir.) <i>Història de Catalunya, vol. IV</i>, Salvat, Barcelona, 1978.</p>	<p>ANES, G., <i>El Antiguo Régimen. Los Borbones</i>, Alianza, Madrid, 1975.</p> <p>DOMÍNGUEZ ORTIZ, A., <i>Sociedad y Estado en el siglo XVIII español</i>, Ariel, Barcelona, 1976.</p> <p>TIZÓN, H., <i>La España borbónica</i>, Altalena, Madrid, 1978.</p>	<p>VILAR, P., <i>Historia de España</i>, Crítica, Barcelona, 1947.</p> <p>VILAR, P., <i>Catalunya dins l'Espanya Moderna</i>, 4 vols., edicions 62, Barcelona, 1962.</p> <p>HERR, R., <i>España y la Revolución del siglo XVIII</i>, Madrid, 1964.</p> <p>GLENDINNING, N., <i>El Siglo XVIII</i>, Ariel, Barcelona, 1973.</p>
1980	<p>SOBREQUÉS, J. (dir.), Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies, vol. II, La gran enciclopedia vasca, Bilbao, 1980.</p> <p>BALCELLS, A. (coord.), <i>Història dels Països Catalans</i>, Edhasa, Barcelona, 1980.</p> <p>NADAL I FARRERAS, J., <i>Del segle XVI al XVIII</i>, Conèixer la Història de Catalunya, vol. 3, Vicens-Vives, Barcelona, 1983.</p> <p>FERNANDEZ, R. (ed.), <i>La España del Siglo XVIII. Homenaje a P. Vilar</i>, Crítica, Barcelona, 1985.</p> <p>VIDAL-SALES, J. A., <i>Los Borbones: una dinastía trágica</i>, Mundo Actual, Barcelona, 1985.</p> <p>PERICOT, L. (ed.) <i>Los Borbones: historia de una dinastía</i>, Océano-Éxito, Barcelona, 1986.</p> <p>MOLAS, P., <i>Edad Moderna (1474-1808)</i>, Manual de historia de</p>	<p>AVILÉS, M. (et al.), <i>La Instauración Borbónica</i>, EDAF, Madrid, 1982.</p> <p>DOMÍNGUEZ ORTIZ, A., <i>Edad Moderna, Historia Universal</i>, vol. III, Editorial Vicens Vives, Barcelona, 1983.</p> <p>DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.; CORTÉS. A.I.; PESET, M.; HERNÁNDEZ, M., <i>El reformismo borbónico, la España del XVIII</i>, Historia de España, fas. 8, Historia 16, Madrid, 1980-1983.</p> <p>CÁNOVAS SÁNCHEZ, F. (et al.), <i>La Época de los primeros Borbones</i>, J.M. JOVER ZAMORA (dir.), Historia de España, t. 29, Espasa-Calpe, Madrid, 1985.</p> <p>GARCÍA CÁRCEL, R., <i>Historia de Catalunya: siglos XVI-XVII</i>, Ariel, Barcelona, 1985.</p> <p>AVILÉS, M., <i>El despotismo ilustrado</i>, Gran Historia Universal, vol. VIII, Club internacional del libro, Madrid, 1987.</p>	<p>FERNANDEZ PINEDO, E.; GIL NOVALES, A.; DÉROZIER, A., <i>Centralismo, Ilustración y agonía del Antiguo Régimen (1715-1833)</i>, M. TUÑÓN DE LARA (dir.), <i>Historia de España</i>, vol. VI, Labor, Barcelona, 1980.</p> <p>LE FLEM, J.P.(et al.), <i>La Frustración de un Imperio (1476-1714)</i>, M. TUÑÓN DE LARA (dir.), <i>Historia de España</i>, vol. V, Labor, Barcelona, 1980.</p> <p>MCKAY, D.; SCOTT, H. M., <i>The rise of the great powers 1648-1815</i>, Longman, Londres-Nova York, 1983.</p> <p>VILAR, P., "Les transformacions del segle XVIII", NADAL I FARRERAS, J.; WOLFF, P. (dirs.), <i>Història de Catalunya</i>, Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1983.</p> <p>KAMEN, H., <i>Una sociedad conflictiva. España 1469-1714</i>, Alianza, Madrid, 1984.</p> <p>PAYNE, S., <i>La España de los Borbones: desde 1700 hasta la</i></p>

	<p>España, vol. 3, Espasa Calpe, Madrid, 1988.</p> <p>SALES, N., <i>El segle de la decadència: segles XVI-XVIII</i>, P.VILAR (dir.) Historia de Catalunya, IV, edicions 62, Barcelona, 1989.</p>		<p><i>crisis del 98</i>, Madrid, 1986.</p> <p>LYNCH, J., <i>Bourbon Spain: 1700-1808</i>, Blackwell, Oxford, 1989.</p>
1990	<p>FERNÁNDEZ, R., <i>La España del siglo XVIII</i>, Anaya, Madrid, 1990.</p> <p>FERNÁNDEZ, R., <i>La España Moderna. Siglo XVIII</i>, J. Tusell (dir.) Manual de Historia de España, vol. IV, Historia 16, Madrid, 1991.</p> <p>RUBIO, H., <i>Edat moderna</i>, Història Universal, vol. III, Editorial 62, Barcelona, 1993.</p> <p>FERNÁNDEZ, R., <i>La España de los Borbones: las reformas del siglo XVIII</i>, Historia 16, Madrid, 1996.</p> <p>FERNÁNDEZ, R.; GARCÍA CÁRCEL, R., <i>Los Borbones: siglo XVIII, fin de los Austrias y llegada de los Borbones</i>, Historia de España, vol. 7, Espasa-Calpe, 1997.</p> <p>FERNÁNDEZ, R., <i>El siglo XVIII: economía y comercio en la época de los Borbones</i>, Historia de España, vol. 8, Espasa-Calpe, 1997.</p> <p>FERNÁNDEZ, R., <i>La España de la ilustración: Los Borbones y el siglo XVIII</i>, Espasa-Calpe, Madrid, 1999.</p> <p>LLUCH, E., <i>Las Españas vencidas del siglo XVIII: claroscuros de la ilustración</i>, Crítica, Barcelona, 1999.</p> <p>ALBAREDA, J.; GIFRE, P., <i>Història de la Catalunya Moderna</i>, Pòrtic, Barcelona, 1999.</p>	<p>CALVO POYATO, J., <i>De los Austrias a los Borbones</i>, Historia 16, Madrid, 1990.</p> <p>ROMERO LARGO, L., <i>Los Borbones hasta 1845</i>, Historia de España, vol. 6, Club internacional del Libro, Madrid, 1990.</p> <p>LA PARRA LÓPEZ, E.; PRADELLS NADAL, J. (eds.), <i>Iglesia, sociedad y estado en España, Francia e Italia: ss. XVIII al XX</i>, Instituto de Cultura "Juan Gil-Albert", Alacant, 1991.</p> <p>ENCISO RECIO, L. M. (et al.), <i>Los Borbones en el siglo XVIII: 1700-1808</i>, Gredos, Madrid, 1991.</p> <p>FERNÁNDEZ ALBALADEJO, P., <i>Fragmentos de monarquía: trabajos de historia política</i>, Alianza, Madrid, 1992.</p> <p>RIBOT GARCIA, L. A. (coord.), <i>Historia del mundo moderno</i>, Actas, Madrid, 1992.</p> <p>FERNÁNDEZ ALBALADEJO, P.; ORTEGA LÓPEZ, M. (eds.), <i>Antiguo régimen y liberalismo: Homenaje a Miguel Artola</i>, Alianza, Madrid, 1994.</p> <p>MARTÍNEZ RUIZ, E.; GIMÉNEZ, E.; ARMILLAS, J. A.; MAQUEDA, C., <i>Introducción a la historia moderna</i>, Akal, Madrid, 1994.</p> <p>GUIMERÁ, A. (ed.), <i>El reformismo borbónico. Una visión interdisciplinar</i>, CSIC, Madrid, 1996.</p> <p>MARTÍNEZ SHAW, C., <i>El mundo hispánico en el siglo de las luces</i>, Complutense, Madrid, 1996.</p>	<p>BENNASSAR, M. B. (et al.) <i>Historia Moderna</i>, Akal, Madrid, 1991.</p> <p>LYNCH, J., <i>El siglo XVIII, Historia de España, vol. XII</i>, Crítica, Barcelona, 1991.</p> <p>BOTTINEAU, Y., <i>Les Bourbons d'Espagne, 1700-1808</i>, Fayard, Paris, 1993.</p> <p>PIERSON, P., <i>The History of Spain</i>, Greenwood, Westport, 1994.</p> <p>DEDIEU, J.-P., <i>L'Espagne de 1492 à 1808</i>, Belin, Paris, 1994.</p> <p>LE GOFF, J., <i>La vieja Europa y el mundo moderno</i>, Alianza, Madrid, 1995.</p> <p>MERRIMAN, J. M., <i>A History of Modern Europe: from the Renaissance to the present</i>, W.W. Norton, Nova York, 1996.</p> <p>RINGROSE, D., <i>España, 1700-1900: el mito del fracaso</i>, Alianza, Madrid, 1996.</p> <p>BLACK, J., <i>La Europa del siglo XVIII, 1700-1789</i>, Akal, Madrid, 1997.</p> <p>BENTHECOURT MASSIEU, A., <i>Relaciones de España bajo Felipe V</i>, A.E.H.M., Alacant, 1998.</p> <p>LYNCH, J., <i>La España del siglo XVIII</i>, Crítica, Barcelona, 1999.</p>
2000	<p>ALBARÚS, R. M., <i>Felip V i l'opinió dels Catalans</i>, Pagès, Lleida, 2001.</p> <p>JUAN VIDAL, J.; MARTÍNEZ RUIZ, E., <i>Política interior y exterior de los Borbones</i>, Istmo, Madrid, 2001.</p> <p>ALBAREDA, J., <i>Felipe V y el triunfo del absolutismo. Cataluña en un conflicto europeo (1700-1714)</i>, Generalitat de Catalunya,</p>	<p>CASTELLANO, J. L.; DEDIEU, J.-P.; LÓPEZ-CORDÓN, M. V. (eds.) <i>La pluma, la mitra y la espada. Estudios de historia Institucional en la Edad Moderna</i>, Madrid, 2000.</p> <p>DOMÍNGUEZ ORTIZ, A., <i>España: Tres milenios de Historia</i>, Marcial Pons, Madrid, 2000.</p> <p>LÓPEZ-CORDÓN, M. V.; PÉREZ SAMPER, M. A; MARTÍNEZ DE</p>	<p>CONSTANT, J. M., <i>Naissance des États modernes</i>, Belin, Paris, 2000.</p> <p>DEDIEU, J.-P., "La Nueva Planta en su contexto. Las reformas del Estado en el reinado de Felipe V", en <i>Manuscrits. Revista d'història moderna</i>, 18, 2000, pp. 113-139.</p> <p>HUNT, L. (et al.), <i>Since 1500, The making of the West. Peoples</i></p>

<p>Barcelona, 2002.</p> <p>(V) GARCÍA CARCEL, R., (et al.), <i>Historia de España siglo XVIII: La España de los Borbones</i>, Cátedra, Madrid, 2002.</p> <p>BALCELLS, A. (dir.), <i>Història de Catalunya</i>, Barcelona, L'esfera dels llibres, 2004.</p> <p>MUÑOZ, A.; CATÀ, J., <i>Repressió Borbònica i resistència catalana (1714-1736)</i>, Muñoz/Catà, Madrid, 2005.</p> <p>TORRAS I RIBÉ, J. M., <i>Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)</i>, Rafael Dalmau, Barcelona, 2005.</p> <p>ALBAREDA, J. (ed.), <i>Una relació difícil. Catalunya i l'Espanya moderna (segles XVII-XIX)</i>, Base, Barcelona, 2007.</p> <p>BELENGUER, E. (dir.), <i>Història de la Corona d'Aragó</i>, Edicions 62, Barcelona, 2007.</p> <p>MOLAS, P., <i>Los gobernantes de la España moderna</i>, Actas, Madrid, 2008.</p>	<p>SAS, M. T., <i>La Casa de Borbón: familia, corte y política</i>, Alianza, Madrid, 2000.</p> <p>MARCOS MARTIN, A., <i>España en los siglos XVI, XVII y XVIII. Economía y Sociedad</i>, Crítica / Caja Duero, Barcelona, 2000.</p> <p>FERNÁNDEZ ALBALADEJO, P. (ed.), <i>Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII</i>, Marcial Pons, Madrid, 2001.</p> <p>FERNÁNDEZ GARCÍA J.; BEL BRAVO, M. A.; DELGADO BARRADO J. M. (eds.), <i>El Cambio dinástico y sus repercusiones en la España del siglo XVIII. Homenaje al dr. Luis Coronas Tejada</i>, Universidad de Jaén, Jaén, 2001.</p> <p>MARTÍNEZ SHAW, C.; ALONSO MOLA, M., <i>Felipe V</i>, Arlanza ediciones, Madrid, 2001.</p> <p>GARCÍA CÁRCEL, R., <i>Felipe V y los españoles</i>, Plaza & Janés, Barcelona, 2002.</p> <p>GONZÁLEZ ENCISO, A., <i>Felipe V: la renovación de España. Sociedad y economía en el reinado de primer Borbón</i>, Pamplona, 2003.</p> <p>CASTELLANO, J. L., <i>Gobierno y poder en en la España del siglo XVIII</i>, Universidad de Granada, Granada, 2006.</p> <p>DELGADO BARRADO, J. M., <i>Aquiles y Teseos: bosquejos del reformismo borbónico (1701-1759)</i>, Universidad de Granada, Granada, 2007.</p> <p>FERNÁNDEZ ALBALADEJO, P., <i>Materia de España: Cultura política e identidad en la España moderna</i>, Marcial Pons, Madrid, 2007.</p> <p>PEÑA IZQUIERDO, A. R., <i>De Austrias a Borbones: España entre los siglos XVII y XVIII</i>, Akrón, Astorga, 2008.</p> <p>RUIZ TORRES, P., <i>Reformismo e Ilustración</i>, J. FONTANA; R. VILLARES (dirs.), <i>Historia de España</i>, vol. 5, Crítica, Barcelona, 2008.</p>	<p>and Cultures, 1320-1830, vol. II, Bedfords/St. Martins, Boston, 2000.</p> <p>PÉREZ, J., <i>De l'humanisme aux Lumières : études sur l'Espagne et l'Amérique</i>, Casa de Velázquez, Madrid, 2000.</p> <p>STEIN, S. J.; STEIN, B. H., <i>Plata, comercio y guerra. España y América en la formación de la Europa moderna</i>, Crítica, Barcelona, 2000.</p> <p>TENENTI, A., <i>La Edad Moderna, siglos XVI-XVIII</i>, Crítica, Barcelona, 2000.</p> <p>AMALRIC, J.-P.; DOMERGUE, L., <i>La España de la Ilustración, 1700-1833</i>, Crítica, Barcelona, 2001.</p> <p>BERGIN, J (ed.), <i>El siglo XVII. Europa, 1598-1715</i>, Historia de Europa Oxford, Crítica, Barcelona, 2002.</p> <p>BLANNING, T.C.W. (ed.), <i>El siglo XVIII</i>, Historia de Europa Oxford, Crítica, Barcelona, 2002.</p> <p>KAMEN, H., <i>Spain's road to empire: the making of a world power, 1492-1763</i>, Allen Lane, London, 2002.</p> <p>BÉLY, L. (dir.), <i>La Présence des Bourbons en Europe : XVIe-XXI siècle</i>, Presses universitaires de France, Paris, 2003.</p> <p>CARRASCO, R. ; DÉROZIER, C. ; MOLINIÉ-BERTRAND, A., <i>Histoire et civilisation de l'Espagne classique, 1492-1808</i>, Colin, Paris, 2004.</p> <p>WIESNER-HANKS, M. E., <i>Early Modern Europe, 1450-1789</i>, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.</p> <p>MARKS, R. B., <i>Los orígenes del mundo moderno. Una nueva visión</i>, Crítica, Barcelona, 2007.</p> <p>LYNCH, J., <i>Los primeros Borbones: 1700-1759</i>, Historia de España, vol. XV, El País, 2007-2008.</p> <p>ELLIOTT, J. H., <i>Spain, Europe & the wider world, 1500-1800</i>, Yale University Press, London, 2009.</p> <p>PICQ, J., <i>Une histoire de l'État en Europe : Pouvoir, justice et</i></p>
---	--	--

			<i>droit du Moyen Âge à nos jours</i> , Presses de Sciences, Paris, 2009.
2010	<p>VILAR, P., <i>Una breve historia de Cataluña</i>, UAB, Barcelona, 2011.</p> <p>FERNÁNDEZ, R., <i>Cataluña y el absolutismo borbónico: historia y política</i>, Universitat de Lleida, Lleida, 2014.</p> <p>FONTANA, J., <i>La formació d'una identitat: Una història de Catalunya</i>, EUMO, Barcelona, 2014.</p> <p>MORALES MOYA, A. (ed), <i>1714, Cataluña en la España del siglo XVIII</i>, Cátedra, Madrid, 2014.</p> <p>PIGRAU, Y. <i>Felip V: la seva malaltia i el seu regnat</i>, Universitat de Barcelona, Barcelona, 2019.</p>	<p>FLORISTÁN, A. (coord.), <i>Historia de España en la Edad Moderna</i>, Ariel, Madrid, 2011.</p> <p>EISSIA-BARROSO, F. A.; VÁZQUEZ VARELA, <i>Early Bourbon Spanish America, Politics and Society in a Forgotten Era, (1700-1759)</i>, Brill, Leiden/Boston, 2013.</p> <p>MANTECÓN, T. A., <i>España en tiempos de Ilustración: los desafíos del siglo XVIII</i>, Alianza, Madrid, 2013.</p> <p>MARTÍNEZ MILLÁN, V.; CAMARERO BULLÓN, C.; LUZZI TRAFICANTE, M. (coords.), <i>La Corte de los Borbones: Crisis del modelo cortesano</i>, Polifemo, Madrid, 2013.</p> <p>ALFONSO MOLA, M.; MARTÍNEZ SHAW, C., <i>Historia Moderna: Europa, África, Asia y América</i>, UNED, Madrid, 2015.</p> <p>GARCÍA DE CORTÁZAR, F.; GONZÁLEZ VESGA, J. M., <i>Breve historia de España</i>, Alianza, Madrid, 2017.</p> <p>ÁLVAREZ-OSSORIO, A.; C. CREMONINI; E. RIVA, <i>The transition in Europe between XVII and XVIII centuries</i>, Milan, 2015.</p>	<p>PHILIPS, W. D.; PHILIPS, C. R., <i>A Concise History of Spain</i>, Cambdrige University Press, Cambdrige, 2010.</p> <p>MALTBY, W.S., <i>Auge y caída del Imperio Español</i>, Madrid, Marcial Pons-Historia, 2011.</p> <p>PÉREZ, J.; VALDEÓN, J.; JULIÁ, S., <i>Historia de España</i>, Espasa, Barcelona, 2011.</p> <p>KUETHE, A. J.; K.J. ANDRIEN, <i>The Spanish Atlantic World in the Eighteenth Century. War and the Bourbon Reforms, 1713-1796</i>, CUP, Nova York, 2014.</p> <p>PIERCE, A. J., <i>The Origins of Bourbon Reform in Spanish America</i>, Palgrave/MacMillan, 2014.</p> <p>KAMEN, H., <i>Brevísima historia de España</i>, Espasa, Barcelona, 2015.</p> <p>KAMEN, H., <i>La invención de España</i>, Espasa, Barcelona, 2020.</p>